

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra psychologie a patopsychologie

Iveta Matoušková

4. ročník – prezenční studium

Obor: UČITELSTVÍ PRO 1. STUPEŇ ZŠ

ZÁVISLOST NA ALKOHOLU – INFORMOVANOST DĚTÍ
NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Kamila Holásková, PhD.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedených pramenů a literatury.

Ve Štěpánově nad Svratkou dne 28. 6. 2010

.....

Iveta Matoušková

Děkuji PhDr. Kamile Holáskové, PhD. za odborné vedení práce a poskytování rad a připomínek k práci, také učitelům základních škol za umožnění výzkumu.

Obsah

Úvod	6
I	TEORETICKÁ ČÁST
1	Vývojové zvláštnosti dítěte na 1. stupni ZŠ 8
1.1	Charakteristika období mladšího školního věku 8
1.2	Tělesný vývoj a rozvoj motoriky 10
1.3	Vývoj poznávacích procesů 11
1.3.1	Vnímání 11
1.3.2	Řeč 12
1.3.3	Paměť 13
1.3.4	Pozornost 14
1.3.5	Myšlení 14
1.4	Emoční vývoj a socializace 15
2	Závislost na alkoholových drogách 18
2.1	Základní pojmy 19
2.1.1	Pojem alkohol a alkoholismus 19
2.1.2	Úzus, misúzus, abúzus 20
2.1.3	Skupiny lidí užívající alkoholické nápoje 20
2.2	Stručný pohled do historie alkoholu 22
2.2.1	Postoje společnosti k užívání alkoholu 23
2.3	Příčiny a vývoj závislosti na alkoholu 24
2.3.1	Stadia závislosti na alkoholu 26
2.3.2	Typy závislosti na alkoholu 28
2.4	Alkohol a děti 29
2.5	Alkohol v těle člověka 31
3	Prevence na 1. stupni ZŠ 33
3.1	Primární, sekundární a terciární prevence 33
3.2	Zásady prevence 35
II	PRAKTICKÁ ČÁST
4	Výzkum 37
4.1	Cíl výzkumu 37

5	Popis vzorku	38
5.1	Popis škol	38
6	Použité metody výzkumu	40
6.1	Průběh výzkumu	41
7	Hypotézy	43
8	Výsledky výzkumu	45
9	Hodnocení výzkumu	60
9.1	Výsledky výzkumu, které nesouvisí s hypotézami	64
	Závěr	67
	Seznam použité literatury	69
	Přílohy	71
	Anotace	74

Úvod

Téma diplomové práce, které jsem si zvolila, se zabývá problematikou závislosti na alkoholu a informovaností na prvním stupni základních škol.

Konzumace alkoholických nápojů mladistvými, ale i dětmi je v dnešní době stále více aktuální. Řady žáků, kteří užívají alkoholické nápoje s nevědomím či dokonce s vědomím svých rodičů i přesto, že ještě nedosáhli hranice 18 let, která konzumaci alkoholu povoluje, se stále více rozšiřují. V tempu dnešní uspěchané doby bývá poměrně časté, že rodiče dětí a mladistvých netuší, co jejich děti vlastně podnikají ve svém volném čase, s kým se stýkají či co dělají. Tyto a další okolnosti jsou důsledkem toho, že jejich dětem se naskýtá velké množství prostoru pro konzumaci jakýchkoli návykových látek, které jsou jim dostupné.

V současnosti většinou stále větší vliv na děti a mladistvé přebírají učitelé, kteří na ně působí především z hlediska výchovného. Proto je nutné, aby každý učitel podrobně znal problematiku závislosti na alkoholových, ale i jiných drogách a dokázal se v ní orientovat. Důležité je znát příznaky alkoholové závislosti, aby bylo možné včas rozpoznat případné hrozící riziko závislosti, somatické a psychické potíže, které mohou závislého na alkoholových drogách postihnout, či stadia a typy závislosti. Všechny tyto základní informace jsou nastíněny v diplomové práci. Nejen informovanost, týkající se této problematiky nám pomůže včas rozpoznat vznikající problém závislosti na návykové látce, ale také mnohem rychleji můžeme podat pomocnou ruku a problém se pokusit co nejdříve a nejefektivněji napravit.

Téma problematiky závislosti na alkoholových drogách se velmi často stává ze strany rodičů vcelku podceňovanou záležitostí. Toto téma jsem si zvolila proto, abych upozornila především na stále se snižující věkovou hranici první konzumace alkoholu.

Cílem diplomové práce je především upozornit učitele, do jaké míry jsou žáci na prvním stupni základních škol informováni o závislosti na alkoholových drogách a zda již někteří mají vlastní zkušenosti s alkoholem.

Cílem teoretické části je charakterizovat vývojové období mladšího školního věku, včetně vývojových zvláštností a dále také popsat základní informace o závislosti na alkoholových drogách či prevenci, přičemž tyto informace jsou podepřeny literárními prameny.

Cílem praktické části je prostřednictvím dotazníků zjistit míru informovanosti o alkoholových drogách na prvním stupni základní školy, do jaké míry a jakým způsobem mají zkušenosti s alkoholem děti třetích a pátých tříd a zda první zkušenosti s alkoholem mají děti z vesnic či měst

Otázce závislosti na alkoholových drogách na prvním stupni základních škol je nutné věnovat značnou pozornost, nejen proto, že čím je člověk mladší, tím vzniká závislost rychleji, ale také proto, že neustále dochází k postupnému snižování věkové hranice, kdy se děti dostávají do prvního kontaktu s alkoholovými drogami. Mělo by být v zájmu každého rodiče či učitele, aby se touto problematikou zabýval, protože včasným předcházením problémům s užíváním alkoholických nápojů či jeho včasným odhalením lze předcházet případné závislosti na alkoholových drogách.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Vývojové zvláštnosti dítěte na 1. stupni ZŠ

Období nástupu do školního prostředí je důležitým mezníkem v životě každého dítěte. Toto období je plné vývojových změn a každé jej prožívá podle individuálních potřeb.

Vstup dítěte do školy nastává v životě každého dítěte po dosažení šestého roku. Většina dětí se na vstup do školního prostředí velmi těší. Jedná se však o období plné změn a nároků nejen v organizaci pracovní činnosti, ale i ve vzdělání. Všechny nároky, které jsou na dítě při vstupu do školy kladeny, znamenají pro většinu dětí velkou změnu ve způsobu života a také značnou zátěž.

Do té doby bezstarostné dětství, kdy si dítě převážně hrálo, nebo vykonávalo činnosti bez ohledu na povinnosti a podle svých přání, nastupuje etapa systematické, soustavné práce, která je navíc pod kontrolou učitele. Dítě také tráví delší dobu bez rodičů a v neposlední řadě se musí začlenit do nového kolektivu. (Šimíčková Čížková a kol., 2005)

Vstupem dítěte do školního prostředí nastává důležitý okamžik a nastupuje vývojové období mladšího školního věku.

1.1 Charakteristika období mladšího školního věku

Období mladšího školního věku je vývojová etapa od 6 – 7 let, kdy dítě vstupuje do školy, do 11 – 12 let, kdy se objevují počátky prepubescence. Různé literární prameny však mohou uvádět jiné názvy, které toto vývojové období charakterizují a vymezují. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Matějček (podle Langmeiera, Krejčířové, 2006) vymezil toto vývojové období jako mladší školní věk (přibližně 6 – 8 let) a střední školní věk (přibližně 9 – 12 let). Přičemž mladší školní věk pokládá, v užším pojetí, za přechod mezi obdobím hry v předškolním věku a vyspělým chováním žáka. Střední školní věk pak označuje oproti mladším školnímu věku za stabilnější a vyhraněnější.

Kuric (jak uvádí Langmeier, Krejčířová, 2006) upozorňuje při charakterizování školního dětství na rozdílnost první etapy (přibližně první dva roky školní docházky) a druhé etapy (do 10. – 11. roku, před nástupem pubescence). V první etapě se dítě adaptuje nejen na požadavky školy, ale školní prostředí samotné. Ve druhé etapě se vztahy a vazby mezi žáky upevňují a dostávají se na vyšší úroveň, dále se formují životně důležité postoje.

Období mladšího školního věku psychoanalýza označuje pojmem období latence, kdy končí jedna část psychosociálního vývoje a až do počátku dospívání se základní pudová a emoční složka osobnosti nijak výrazně neprojevuje. (Langmeier, Krejčířová, 2006) Obvykle dítě vstupuje do školního prostředí s určitou touhou po poznávání a učení, zajímá se o vše nové, aniž by byl někým veden. Postupně se však tato touha po poznávání a především po učení začíná u většiny dětí oslabovat a vytrácet.

Celé období mladšího školního věku, lze také psychologicky pojmenovat jako věk **střízlivého realismu**. Dítě se snaží chápat okolní svět, jaký skutečně je. Tyto znaky se objevují nejen v kresbách, písemných projevech či mluvě, ale i ve hře a čtenářských zálibách dítěte. Na počátku období sehrává významnou roli autorita, které je dítě výrazně podřízeno a naslouchá jí. Jedná se tedy o **realismus naivní**. Ke konci období však začíná dítě pohlížet na svět kritičtěji. To znamená, že s blížícím se dospíváním nastupuje přístup ke světu **kriticky realistický**, kdy se dítě pokouší vytvořit svůj vlastní pohled na svět. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Mladšího školní věk probíhá bez výrazných vývojových změn, kdy dítě získává zkušenosti ve všech oblastech. Výrazně se projevuje aktivita, snaživost a ochota spolupráce. Dítě se postupně adaptuje na nové prostředí, učitele a spolužáky. Ericson (podle Langmeiera, Krejčířové, 2006) označuje tuto etapu jako období snaživosti a iniciativy, kdy si dítě dokazuje svoji vlastní hodnotu především výkonem.

1.2 Tělesný vývoj a rozvoj motoriky

Tělesný vývoj před nástupem období mladšího školního věku a na jeho konci je rychlejší, ale během tohoto období je spíše rovnoměrný a plynulý. Dítě mladšího školního věku se po přechodné disproportionality zdá většinou harmonicky vyvinuté, ale je nutné také neopomínat individuální rozdíly, zvláště rozdíly pohlaví. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Tempo tělesného růstu je v tomto období poměrně pomalé v porovnání s prvními třemi roky života dítěte. Pro mladší školní věk je od vstupu dítěte do školy charakteristický zrychlený přírůstek váhy i výšky a zpomaluje se kolem 8. roku. Během jednoho roku většinou dítě mladšího školního věku vyroste o přibližně 4 – 6 centimetrů a na váze přibude o 1,5 - 3 kilogramy. Hlava tvoří přibližně jednu šestinu délky těla, čelo není již tak dominantní, jak tomu bylo v předchozích obdobích. Kostra dítěte poměrně rychle roste a dochází k osifikaci kostí a vytváří se trvalý chrup. Na konci období jsou již patrné rozdíly pohlaví.

Motorický rozvoj se v průběhu období zklidňuje. Dochází k výraznému zlepšení hrubé i jemné motoriky. Během celého období jsou pohyby rychlejší, svalová síla je větší a koordinace pohybů celého těla je nápadně lepší. Na počátku období vychází pohyby nejprve z ramenního kloubu a postupně díky cvičení dochází, přes pohyby vycházející z loketního kloubu, ke koordinaci pohybů zápěstí a prstů. Podle Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 120) „*Motorické výkony nezávisí jen na věku, ale i na vnějších podmínkách - jsou li vhodně podporovány, vykazují rychlejší*

a diferencovanější vzestup.“ Je tedy možné rozpoznat určité rozdíly mezi dětmi, které byly podporované, či naopak od pohybových dovedností uchráněné. Dítě, které se rodič snaží chránit před rozvíjením pohybových dovedností, se uzavírá a straní se kolektivu, nepodává takové výkony, jako ostatní a může dojít i ke ztrátě zájmu o pohybovou činnost. Opakovanými sociometrickými studiemi bylo podle Langmeiera a Krejčířové (2006) zjištěno, že tělesná síla a obratnost sehrávají v postavení dítěte ve skupině spolužáků velkou roli, především co se oblíbenosti týče.

1.3 Vývoj poznávacích procesů

V oblasti poznání se u dítěte mladšího školního věku vyskytuje také vyšší aktivita i přesto, že je tato oblast stále úzce propojena s oblastí citů. Mladší školák se nezajímá pouze o slepé sdělování informací, prostřednictvím učitele. Zvědavost a vytrvalost v tomto věku vede k tomu, že se chce se pokusit sám chápat souvislosti, zkoumat vlastnosti předmětů a všeho se sám účastnit.

1.3.1 Vnímání

Nejvíce se rozvíjí zraková a sluchová složka vnímání, kdy je možné pozorovat značné pokroky oproti předškolnímu období. Vnímání dítěte mladšího školního věku se zaměřuje na části a detaily předmětů a věcí, ne na celek jak tomu bylo v předchozím období. Vytrvalost, pozornost a pečlivost dítěte tohoto vývojového období umožňuje dítěti stát se dobrým, ale také kritickým pozorovatelem při zkoumání věcí, které jsou v oblasti jeho zájmů. (Langmeier a Krejčířová, 2006) Charakter názornosti vnímání předmětů se v průběhu tohoto období vytrácí a vnímání se přeměňuje na cílevědomou činnost, kterou lze označit pojmem pozorování.

Od vnímání konkrétních věcí se během tohoto období dítě dostává k vnímání všeobecnějšímu a přibližně okolo 10. – 11. roku se vnímání dostává na úroveň

dospělého člověka. S tím rozdílem, že dítě nemá tolik zkušeností jako dospělý nejen s vyvozováním souvislostí jako například vyvozování tvarů, barev a velikostí, ale také pro třídění informací. (Šimíčková Čížková a kol., 2005)

Jak uvádí Langmeier a Krejčířová (2006, s. 122) „*Schopnost vybavit si v paměti dřívější vjemy – představivost – dosahuje u dětí školního věku vrcholu.*“ Role představivosti postupným vývojem ztrácí spontánnost, která byla v období předškolního věku typická a dítě je již schopno samostatně rozlišovat svět skutečný a fantazijní.

1.3.2 Řeč

Řeč je další oblast, která se v období mladšího školního věku výrazným způsobem vyvíjí a zdokonaluje. Při vstupu do školního prostředí má každé dítě jistou slovní zásobu, existují však velké individuální rozdíly mezi dětmi jak ve výslovnosti, tak ve slovní zásobě. Podle Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 122): „*Je řeč předpokladem úspěšného školního učení a napomáhá pamatování.*“ Dítě si v průběhu období osvojuje řeč čtenou a psanou, což je na počátku období nejnáročnější. K tomu, aby se dítě naučilo číst a psát, je nutné zapojení analyzátoru jak sluchového, tak zrakového a kinestetického. Škola působí pozitivně na rozvoj řeči zvláště dovedností čtení, díky které se rozšiřuje slovní zásoba, délka a složitost vět i souvětí a větná skladba včetně užívání gramatických pravidel se také kvalitně rozvíjí. U některých dětí je možné setkat se s pokrokem v oblasti artikulace. (Šimíčková Čížková, 2005)

Hurlocková (podle Langmeiera, Krejčířové, 2006) uvádí, že na počátku školní docházky dítě zná přibližně 20 000 slov, ale jedná se pouze o orientační počet, protože mezi dětmi jsou obrovské rozdíly.

Podle Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 123): „*Příhoda (1963) uvádí starší studii svého spolupracovníka Divokého, který na základě zkoušky sestavené z výběru slovníku Váši a Trávníčka dospěl k výsledku, že sedmileté děti znají průměrně 18 633 slov.*“

Rozdíly v řeči u dívek a chlapců, jsou podle mnohých výzkumů patrné. Dívky průměrně začínají mluvit dříve než chlapci a jejich výsledky při testování verbálních schopností jsou ještě v rozmezí 11 – 13 let patrné. Přesto však významnější roli mají rozdíly ovlivněné individuálními dispozicemi a podněty vycházejícími z prostředí. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

1.3.3 Paměť

Počátek školní docházky je charakteristický neúmyslnou, mechanickou pamětí. Asi v pěti letech funguje paměť dětí stále spontánně, ovšem kolem 6 – 7 let začínají paměť procvičovat opakováním. Přibližně kolem 10. - 11. roku začíná převládat paměť logická a stále více se začíná uplatňovat záměrné zapamatování. Paměť se rychle zdokonaluje v závislosti na rychlém rozvoji řeči. (Šimíčková Čížková, 2005)

Již novorozenci jsou schopni určitým způsobem se učit, osvojovat a pamatovat si nové činnosti. V předškolním věku je stále ještě učení spíše nahodilé. Vstupem do školy se však učení začíná opírat o řeč, vychází ze školních požadavků a čím více je závislý na plánování, tím více získává na kvalitě. Plánování a záměrnost učení je spjata s osvojováním určitých postupů, které dítěti umožňují najít a osvojit si systém, jak se učit. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

1.3.4 Pozornost

Rozvoj pozornosti ovlivňuje ostatní poznávací procesy. Na počátku školní docházky je pozornost, podobně jako vnímání či paměť, krátkodobá a spontánní. Často dochází k jejímu přerušování, protože dítě ještě není schopno se soustředit a snadno jej vyruší jakékoli vlivy okolního prostředí. Na počátku období by měla být vyžadována krátkodobější, ale častější pozornost, než na konci období. Jak uvádí Šimíčková Čížková a kol. (2005, s. 95) „*Kladně na pozornost působí pestré, střídající se formy práce, pochvala a povzbuzení, zařazení oddechových relaxačních chviliek či cviků, využití hrových prvků a alternativních vyučovacích metod či přístupů.*“

1.3.5 Myšlení

Díky učiteli a zapojování dítěte do školních činností dochází k podstatnému rozvoji myšlení. Dítě začíná opouštět bezprostřednost a názornost a začíná zapojovat schopnost logických úsudků, které si dokáže názorně představit a opřít se o konkrétní skutečnosti, věci a jevy.

Piaget (jak uvádí Langmeier a Krejčířová) předpokládá přechod od názorného (intuitivního) myšlení do stadia konkrétních operací na začátku školního věku – kolem sedmi let.

Dítě již dokáže pracovat se základními myšlenkovými operacemi, jako třídění předmětů podle určitých kritérií, zařazení prvků do skupiny či zachování množství. V tomto ohledu, je nutné brát v potaz výkony dětí, na které působí různé faktory a motivace. Langmeier a Krejčířová uvádí (2006, s. 128) „...že rodina a mateřská škola už v předškolním věku a škola na samém začátku vzdělávání mohou cílenými postupy podstatně podpořit výstavbu logického myšlení dítěte, tedy přispět k jeho přechodu od naivně názorného myšlení, k myšlení založenému na logických operacích.“ U mladších žáků by měla motivace tedy vycházet z vnějšího prostředí –

pochvala, povzbuzení, úsměv. Jako problém se však může zdát tvořivé divergentní myšlení, které bývá spíše přehlíženo. Jak škola, tak i rodina vyžadují především myšlenkové postupy, které směřují pouze k jednomu cíli – konvergentní myšlení. (Šimíčková Čížková a kol., 2005)

1.4 Emoční vývoj a socializace

Dítě při vstupu do školního prostředí se chce stát úspěšným a také se musí adaptovat na školní prostředí. V tomto ohledu sehrává důležitou roli právě emocionální vývoj.

Citové projevy mladšího školního věku jsou charakteristické tím, že dítě dosud labilní a impulzivní postupně opouští jak labilitu, tak impulzivitu. Dítě mnohem lépe reaguje na skupinu dětí, než na autoritu dospělého, protože jsou si bližší věkem, vlastnostmi a zájmy. Ve skupině dětí se učí základním sociálním reakcím, jako pomáhat slabším, spolupráce, ale také soutěživosti a soupeřivosti. Na ústupu se tedy ocitá egocentrismus, do té doby typický pro předškolní věk a dochází k nárůstu seberegulace.

Nárůst **seberegulace** hraje v tomto období také důležitou roli. Vrstevníci ve školním prostředí učí mladší děti lépe porozumět a naslouchat potřebám, názorům a přáním druhých. Podle Eisenbrga a kol. (jak uvádí Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 131) *„Schopnost emoční seberegulace je obecně významnou součástí celkové sociální obratnosti dítěte a ovlivňuje jeho přijetí skupinou – děti s lepší schopností sebekontroly patří častěji k dětem oblíbeným, děti impulzivní a dráždivé bývají skupinou naopak odmítány.“* V důsledku nárůstu seberegulace děti v mladším školním věku dokáží lépe chápat a porozumět vlastním pocitům, čímž dochází k vývoji emočního porozumění. Langmeier a Krejčířová (podle Šimíčkové Čížkové a kol., 2005) uvádí, že s ohledem na požadavky a očekávání okolí je dítě schopno potlačovat, či vyjadřovat své pocity.

Se schopností **emočního porozumění** souvisí také porozumění a seznámení se dítěte s ambivalentními city, kdy dítě začíná chápat kvalitu citů a uvědomuje si, že své city může před okolím skrývat. Přibližně do šesti let si dítě dokáže uvědomovat, že dva různé city lze prožívat těsně po sobě, ale nikoli současně. Koncem období přibližně okolo deseti let začíná dítě již chápat a uvědomovat si, že prožívá několik třeba i protikladných emocí současně. (Langmeier, Krejčířová, 2006) Podle Langmeiera a Krejčířové (2006, s 132) „*Toto porozumění jistě značně závisí na kognitivní zralosti a na rozšiřujícím se vědomí, že na každou situaci je možné pohlížet současně z více různých perspektiv.*“ Na emoční porozumění však také působí sociální zkušenosti, jako jsou stresové situace či zanedbávání, které ovlivňují úspěšnost a spokojenost žáka.

Počátky **rozvoje hodnotové orientace a sociální kontroly** sahají již do předškolního období. Dítě vstupuje do školního prostředí se znalostí pravidel chování (ví co se smí a co se nesmí, co je dovoleno a co zakázáno) a základních hodnot (co je žádoucí a co je nežádoucí). (Langmeier, Krejčířová, 2006) Hodnotová orientace a sociální kontrola je v mladším školním věku stále ještě nestálá, výrazně závislá na autoritě a potřebách dítěte. Během období se však mění. Dítě je schopno si uvědomovat, co je a není správně, aniž by se nechalo ovlivnit autoritou.

Na celkovém vývoji dítěte závisí **morální vědomí a jednání**, které zahrnuje chápání norem a hodnot jednání. Piaget (jak uvádí Langmeier, Krejčířová, 2006) určil tři základní etapy vývoje morálky u dítěte:

- **heteronomní** etapa, vyskytující se u většiny dětí na počátku školní docházky, je určována především příkazy a zákazy dospělých, na nichž je zcela závislé. Dítě tedy hodnotí jednání podle toho, zda ji či není schvalováno autoritou
- **autonomní** etapa, která nastupuje krátce po vstupu do školy kolem sedmi až osmi let. Dítě je již schopno samo rozlišit, co je a není správné, bez ohledu na názor autority.

- na **motivy jednání** pohlíží většina dětí až v počátcích puberty okolo 11 – 12 let, kdy bere v potaz situaci, vnější podmínky a vnitřní pohnutky.

Piagetova teorie morálního vývoje byla později ověřována Kolbergem, který v podstatě potvrdil, že existují tři základní etapy morálního vývoje, které určil Piaget. Výsledky jeho zkoumání však nedokazují, že etapy probíhají u všech dětí podle dosažené věkové hranice stejně. (jak uvádí Langmeier, Krejčířová, 2006)

Ze sociálních rolí, které přijímá v průběhu školní docházky i ve skupině vrstevníků, dochází k nárůstu **sebepojetí a sebehodnocení**. Socializace dítěte neprobíhá pouze z vnějšku, ale novější studie poukazují na vliv socializace dítěte sebou samým. Langmeier a Krejčířová uvádí pojem **sebesocializace**.

Sebesocializace doplňuje vliv významných osob, které působí v prostředí dítěte. Podle Šimíčkové Čížkové (2005, s 97) „*Dítě si samo vytváří určitou „teorii o sobě“, která je pak základem jeho pojetí vlastní identity.*“

Na počátku školní docházky se dítě zajímá pouze o sebe a své vlastní úspěchy. Po nástupu do školy, však přijímá nové sociální role, které mění postavení dítěte ve společnosti. Dítě vytváří nové vztahy s vrstevníky, osvojuje si schopnost postupné spolupráce a ochoty pomoci slabšímu, později se stává ohleduplnější vůči třídě a v neposlední řadě se rozvíjejí kamarádské vztahy, které se během období upevňují a jsou trvalé. Ve vztahu k učiteli jsou děti zpočátku nekritické a obdivují ho. Postupně se však i pohled na učitele mění a dítě se v pohledu na učitele stává kritičtější, na základě konkrétních zkušeností. (Šimíčková Čížková, 2005)

2 Závislost na alkoholových drogách

WHO (Světová zdravotnická organizace) definuje obecně závislost pojmem **syndrom závislosti**. Přičemž se jedná o skupinu behaviorálních, kognitivních a fyziologických stavů, který se vyvíjí po opakovaném užití nějaké látky. Touha po užití látky je silnější než jakékoli jiné jednání jedince, kterého si dříve cenil mnohem více. Syndrom závislosti může být označen touhou po nějaké psychoaktivní látce (např. tabák, alkohol, ...), která je často silná někdy až přemáhající. (World Health Organization, 2008)

Závislost lze definovat, podle toho, zda se projevují alespoň tři ze sedmi příznaků během dvanácti měsíců. Diagnóza závislosti podle Diagnostického a statistického manuálu Americké psychiatrické asociace (DSM – IV) vymezuje těchto sedm příznaků závislosti (Karel Nešpor, 2007):

- roste tolerance (je nutné zvyšování dávek, aby se dosáhlo účinku),
- po vysazení látky se projevují odvykací příznaky,
- člověk přijímá látku delší dobu a ve větším množství, než měl v úmyslu,
- projevuje se sice dlouhodobá snaha nebo jeden či více pokusů omezit a ovládat přijímání látky,
- člověk tráví velkého množství času obstaráváním a užíváním látky nebo zotavováním se z jejích účinků,
- v důsledku užívání látky člověk zanechává nebo omezuje sociální, pracovní či rekreační aktivity,
- užívání látky pokračuje, i přesto, že si je vědom toho, že se dlouhodobé nebo opakující se sociální, psychologické nebo tělesné problémy zhoršují právě vlivem užívání látky.

Jak uvádí Skála (1987, s. 14): *„Závislost na alkoholu je směsí choroby a nedisciplinovanosti. Jde chorobu, která život deformuje a zkracuje.“*

Mečíř (1989, s. 39) uvádí, že: „*Závislost se definuje jako stadium periodické nebo chronické otravy, škodlivé pro jednotlivce i pro společnost, vyvolané požíváním přirozené nebo syntetické látky.*“

2.1 Základní pojmy

2.1.1 Pojem alkohol a alkoholismus

Název slova **alkohol** pochází z arabského slova al – ka – hal, přičemž se jedná o označení zvláštní jemné látky. (Skála, 1988) O alkoholu lze hovořit jako o jednoduché chemické látce. Z chemického hlediska je alkohol označován pojmem etylalkohol v běžné mluvě se užívá označení pojem líh. Jedná se o přírodní látku, která vzniká kvašením cukrů za působení kvasinek. Ethanol, který je obsažen v alkoholických nápojích, je bezbarvá hořlavá tekutina. Jednoduché chemické složení a jeho snadná rozpustnost ve vodě umožňuje ethanolu poměrně snadno a rychle pronikat do tkání a orgánů v lidském těle.

Pojem **alkoholismus** se objevuje v roce 1849 a od té doby se z lékařského hlediska mění i pohled na pijáky. Pojem alkoholismus poprvé vymezil Magnus Huss, který alkoholismus vysvětluje jako intoxikaci a zařazuje jej právě do skupiny intoxikačních nemocí. (Sournia, 1999) Alkoholismus tedy můžeme vymezit jako užívání alkoholických nápojů v tak velké míře, že dochází k poškození nejen jednotlivce, ale také společnosti.

2.1.2 Úzus, misúzus, abúzus

Mečíř (1989) uvádí definice pojmů **úzus**, **misúzus** a **abúzus**.

Pojem **úzus** označuje „mírné“ užívání alkoholických nápojů. Pokud je alkohol užíván v přijatelném množství, věku a zdravotním stavu, lze říci, že se jedná o úzus. Při úzu alkohol nebývá označován jako droga, protože alkohol je užíván pouze jako doplněk jídla či pochutina.

Pojmem **misúzus** (zneužívání) označuje vše ostatní, co nespadá pod definici úzu. O misúzu hovoříme tehdy, když řidič poruší vyhlášku, která mu jasně zakazuje užívat před a během řízení motorových vozidel konzumaci alkoholu. Podobně je tomu i u mladistvých, kterým zákaz užívání alkoholických nápojů nařizuje zákon.

Pojem **abúzus** označuje vše ostatní, co není vymezeno pojmy úzus či misúzus. Zahrnuje tedy všechny způsoby nadměrného užívání alkoholických nápojů a může být pravidelný či občasný.

Abúzus může či naopak nemusí vést k závislosti na alkoholu a totéž lze říci o úzu. V počátcích konzumace alkoholu si totiž nikdo nemůže být jistý, zda dojde k intoxikaci alkoholem či ne. (Mečíř, 1989)

2.1.3 Skupiny lidí užívající alkoholické nápoje

Lidé si mnohdy neuvědomují, že pitím alkoholických nápojů se nesnaží zahnat pouze žízeň, ale tímto způsobem si někteří mohou vypěstovat dokonce i návyk na konzumaci alkoholu. Má – li člověk žízeň, ať už po namáhavé fyzické práci či se potřebuje v parném létě osvěžit, závisí jen a jen na něm, jaký nápoj si vybere. Jak uvádí Skála (1988, s. 6) „*Protože však volba tekutiny se váže na její určitou chuť, sáhne člověk v takovém případě nejspíše po tom, co dlouhá léta chuťově trénoval, tj. po püllitru piva.*“ Uspokojí – li člověk žízeň alkoholickým nápojem, dostaví se účinek alkoholu jako drogy, protože alkohol obsahuje i to nejslabší pivo.

Podle toho, co tedy lidé očekávají od alkoholických nápojů, lze vymezit tyto čtyři skupiny: abstinenti, konzumenti, pijáci a osoby závislé na alkoholu. (Skála, 1988)

- **Abstinenti** odmítají jakékoli množství alkoholu. Mezi abstinenty řadíme takové lidi, kteří dokáží uhasit žízeň jakýmkoli nápojem bez obsahu alkoholu. Abstinentem zpravidla bývá nazýván člověk, který neužil po dobu alespoň třech let jakýkoli alkoholický nápoj.
- Za **konzumenty** jsou považováni dospělí, kteří užívají alkoholické nápoje v přijatelné míře po jídle či pro uhašení žízně. Konkrétně vypijí asi jeden decilitr vína, nebo třetinku desetistupňového piva. Až na výjimky tedy konzumenti neznají účinky alkoholických nápojů na nervovou soustavu. Množství alkoholického nápoje se přibližně během jedné hodiny vstřebá a alkohol se v krvi skoro vůbec neobjeví, proto nervovou činnost toto nepatrné množství alkoholu neovlivňuje. Do této kategorie řadíme bohužel poměrně velké procent mladistvých, která by se měla nejméně do osmnácti let řadit do skupiny abstinentů.
- Pokud člověku nestačí alkoholické nápoje pouze jako zdroj tekutiny na uhašení žízně, užíváme již označení **piják**. Od alkoholických nápojů očekávají, že se budou uvolnění. Jak uvádí Skála (1988): „*Lidé již žádají účinků alkoholu obsaženého v nápoji, žádají si alkoholickou euforii (řecké slovo, které v češtině přibližně znamená „dobře se cítím“).*“ Lidé tedy konzumují alkoholický nápoj za cílem dosažení euforie, nikoli za cílem uhašení žízně.
- Poslední skupinu tvoří **osoby závislé na alkoholu**. Mezi osoby na alkoholu závislé řadíme ty, kteří vyhledávají alkoholické nápoje za účelem změny nálada, uspokojení, obveselení, odpoutání se od problémů apod. Touha těchto lidí po užití

alkoholu je tak velká, že se postupem času z pijáka stává často osoba těžce závislá na alkoholu, která končí ve většině případů velmi tragicky.

2.2 Stručný pohled do historie alkoholu

S alkoholickým nápoji se lidé pravděpodobně setkávali již v dávných dobách. Jak uvádí Sourina (1999, s. 7): *„Alkohol má v lidské společnosti velmi dávnou minulost a je starý jako kultura sama.“*

Podle Šedivého a Válkové (1988) se s alkoholem setkal lidstvo pravděpodobně již v období **starověku**. První surovinou k výrobě alkoholu byl zřejmě med. Některé národy však pro výrobu alkoholu dokázaly využívat datle, obiloviny a spoustu dalších druhů ovoce. Již na egyptských papyrech jsou záznamy o různých opojných nápojích a fresky znázorňují opilé a alkohol konzumující postavy. Další záznamy o vínu jsou uváděny i v Eposu o Gilgamešovi a dokonce i v Bibli existují četné zmínky o víně a vinicích, včetně uvedených příkladů opilosti. (Sourina, 1999)

V dávných řeckých dobách byla značná pozornost věnována vínu. Podle Souriny (1999) tento fakt vychází z mnoha příběhů, které se tradují o řeckém bohu Dionýsovi, který byl označován jako bůh plodnosti a vína. Dionýsos se v Egyptě učil pěstovat vinnou révu a z ní pak vyrábět víno. Do tajů výroby vína prý později Dionýsos zasvětil Řeky a na jeho počest byly slaveny dionýzie. Od dob antických kultur je tedy víno považováno za zdroj básnické tvorby a symbol radosti ze života, mužné síly a krve ať už je konzumováno ve společnosti nebo o samotě.

Již antické lékařství nese první záznamy o účincích alkoholu. Ve svých pracech popisuje antický lékař Hippokrates a filosof a lékař Aviceny účinky alkoholu jako blahodárné. Důležitou roli v souvislosti s rozvojem alkoholu tak sehrávali bylinkáři a čarodějové svojí léčebnou praxí a výrobou různých odvarů z alkoholu

a rostlin, které používali při některých úrazech, chorobách a poraněních (Šedivý, Válková, 1988)

Dávno před starověkým Řeckem se pěstovalo víno v Itálii, kde se postupně rozšiřovalo. Podobně jako v řecké poezii i v římské se setkáváme s básněmi, které opěvují víno.

Jak uvádí Sourina (1999, s. 26): „*Cato Starší doporučoval pít víno s mírou a prosazoval jeho využití pro lékařské účely...*“ Později v následujících stoletích dochází k úpadku ve spotřebě vína. V 11. století byl na jihu Itálie poprvé získán čistý alkohol. se objevuje zajímavá poznámka Simeona Setha, kterou uvádí Sourina (1999, s. 28): „*Nadměrné pití vína způsobuje zánět jater.*“ Lze uvažovat, že se jedná možná o první souvislost mezi nadměrným užíváním alkoholických nápojů a jaterními onemocněními.

V dávné minulosti, ale ještě i v období 2. světové války, bylo vědomě používáno alkoholu ať už k náboženskému ovlivnění či ovládnutí lidí. Takových případů lze v minulost nalézt nesčetné množství. Mezi konkrétní příklady masového zneužití alkoholu řadí Šedivý a Válková (1999) ovládnutí protestujících indiánů při násilné kolonizaci Ameriky.

2.2.1 Postoje společnosti k užívání alkoholu

Postoje k užívání alkoholických nápojů ve společnosti jsou závislé na kultuře a názorech dané doby.

Podle Skály (1988, s. 99) čínský císař vydal roku 1220 př. n. l. nařízení, které trestalo smrtí každého, kdo byl přistižen při pití alkoholu. V 5. století zakázal Konfucius pití alkoholických nápojů a v 6. století tak učinil i Buddha. V Přední Indii byli Bráhmani přistižení v opilosti nuceni pít horké víno, vařící vodu, kraví moč či vřelé mléko z rozžhavené nádoby. Mohamed pití vína zakazoval a Římané měli právo zabít svoji ženu, pokud byla přistižena opilá. V neposlední řadě byli trestáni svobodní lidé, kteří byli přistiženi v opilosti, 40 ranami holí a otroci 80 ranami holí.

Spartané otroky úmyslně opíjeli, aby je mohli veřejně ukazovat jako odstrašující příklady mládeži. Jinde za opilost lidem byla ukládána pokuta a při opakované opilosti byli trestáni popravou. V době vlády Karla Velikého byli opilci tělesně trestáni v uzavřených místnostech a později veřejně, pokud ani to nepomáhalo, tak tyto osoby byly popravovány.

Je však nutno brát v potaz i druhou stránku pohledu na alkohol, kdy již ve středověkých kulturách bylo víno považováno za lék. Starověcí lékaři nabádali k příležitostné konzumaci alkoholu za záměrem očištění těla. Některé kultury zase věřily v příznivé účinky vína na plodnost žen a jiné kultury věřily, že alkohol zneškodňuje účinky hadího uštknutí.

Opilost se snažili lidé odstraňovat již ve starověku. Lidé hledali různé možnosti jak zabránit opilosti, aniž by museli přestat pít. Podle Skály (1988) existují písemné záznamy o tom, jak několik básníků v Egyptě žádá číšníka, aby jim přinesl zelí, které jim přinese úlevu od bolesti hlavy či jeden lékař v Římě konzumoval před pitkou mandle a proto také byl schopen vypít více než ostatní a někteří lidé si zase před pitkou povolili opasky a během pitky si jej postupně utahovali.

V současné době společnost alkohol akceptuje. Alkoholismus je řazen mezi sociálně patologické jevy a nepříznivě působí nejen na jedince a rodinu, ale na celou společnost vůbec, ale i přesto je společnost k této problematice stále poměrně tolerantní. Alkohol je zařazován do skupiny legálních návykových látek a možná právě proto je veřejností tolik podceňován.

2.3 Příčiny a vývoj závislosti na alkoholu

Závislost na alkoholu může vznikat z různých příčin. Některé publikace uvádějí (Skála a kol., 1987), že se jedná, zejména o příčiny biologické, sociální a v neposlední

řadě i genetické. Člověk se totiž se závislostí na alkoholu nerodí, ale během života, se závislým stává.

Snadná dostupnost alkoholu a vysoká tolerance ze strany společnosti ke konzumaci alkoholu může vést k závislosti na alkoholických drogách. Přičemž bychom tuto problematiku mohli zahrnout do příčin sociálních. Skála (1988, s. 35) uvádí některé společenské příčiny, vedoucí k závislosti na alkoholických drogách:

- pomocí alkoholu se někteří jedinci lépe sbližují
- někteří lidé neumějí využívat a trávit svůj volný čas, mnohdy tuto „aktivitu“ doprovázejí konzumací alkoholu, především se jedná o mladé lidi
- porušování zákonů, které stanovují, že alkoholické nápoje nesmí užívat děti a mladiství, podávání alkoholu řidičům a osobám podnapilým,...

Mimo těchto uvedených příčin je nutno přičíst ještě také příčiny individuálního charakteru, které jsou úzce spjaty s rodinným prostředím, v němž každý vyrůstá. Tyto příčiny lze zařadit mezi genetické, vycházející ať už z nepříjemných zážitků z dětství, potřeby úniku od nepříjemných životních situací či napodobování nejbližších rodinných příslušníků v konzumaci alkoholických nápojů a mnohých dalších. V neposlední řadě také výchova sehrává v otázce závislosti na alkoholu podstatnou roli. Tyto příčiny mohou, ale také nemusí znamenat vznikající závislost na alkoholových drogách.

Skála (1988, s. 39) uvádí, že: „*Nikdo není předurčen k tomu, aby se stal závislým na alkoholu, ale nikdo také nemá předem jistotu, že se jím nestane.*“ Podle tohoto výroku, lze tedy vyvodit, že vznik závislosti již zmíněné příčiny do jisté míry také ovlivňují, ale v některých případech tomu tak být vůbec nemusí.

Anglický alkohololog Dent (jak uvádí Skála, 1988, s. 36) říká: „*Každý piják se může stát alkoholikem, záleží však na tom, kolik množství alkoholu potřebuje, aby se jím stal.*“

2.3.1 Stadia závislosti na alkoholu

Závislost na alkoholu vymezil Jellinek (podle Skály, 1988) do čtyřech etap, která jsou označována jako vývojová stadia závislosti na alkoholu. Tato stadia jsou charakterizována určitými příznaky, podle nichž pak snadněji lze usoudit, do kterého vývojového stadia bychom mohli osobu závislou na alkoholu zařadit.

Stadia závislosti podle Jellineka (dříve nesla označení vývojové fáze) uvádí (Skála a kol., 1987, s. 46) I. stadium **počáteční**, II. stadium **varovné**, III. stadium **rozhodné** a IV. stadium **konečné**.

V **počátečním stadiu** se piják seznámil s alkoholem a jeho účinky jako drogy, která mu přinesla dobrý pocit. Piják postupně potřebuje zvyšovat dávku alkoholu v kratších nebo delších úsecích a na alkohol už je natolik navyklý, že se přestávky mezi pitím stále více zkracují. Toto stadium není stadiem, kdy se piják opije, konzumace alkoholu pijákovi stačí takové množství alkoholu, které mu přinese pocit podnapilosti. V souvislosti s podnapilostí se užívá mnoho označení, jako má špičku, je v náladě apod.

Stadium **varovné** bývá charakterizováno kratší či delší dobou, po kterou piják užívá alkoholické nápoje. Nástup tohoto stadia je u každého pijáka individuální záležitostí. Někteří pijáci se do tohoto stadia řadí až po několika letech, jiní již po půl roce. Podnapilost je v tomto vývojovém stadiu častější, dokonce dochází již k občasné opilosti. Opilost se u pijáků vyskytuje stále častěji a začínají se měnit i návyky pijáka. Dávky alkoholu se stále více navyšují a tělo pijáka se tomuto působení stále ještě přizpůsobuje. Pocitu dobré nálady pijáci v tomto stadiu dosahují pijáci později,

než pijáci v prvním vývojovém stadiu. Typickým znakem pro pijáky tohoto vývojového stadia je například přechod o konzumaci piva ke konzumaci lihovin. Aby však tato změna nebyla tak nápadná, vyhledává piják společnost takových lidí, kteří si navzájem objednávají alkohol a uspokojují tak svoji touhu po vyšším množství konzumovaného alkoholu. Tuto společnost piják označuje za „špatnou“, za účelem vymlouvání se.

Rozhodné stadium je třetí etapou, kdy se člověk stává na alkoholu již závislým. Tohoto stadia (podle Skály, 1988) dosahuje dříve či později přibližně každý 7. – 10. piják. Alkohol v tomto stadiu pijáka natolik ovlivňuje, že druhý den se u něj vyskytují mezery ve vzpomínkách na dobu, kdy konzumoval alkohol. Pozice pijáka ve vztahu k alkoholu se mění tak, že piják přestává mít kontrolu nad pitím alkoholu a alkohol naopak začíná piják ovládat. Pro toto stadium je také charakteristické, že si piják nechce a nedokáže přiznat, že k dosažení stavu opilosti mu postačí již menší množství alkoholu, než na počátku. Jako další charakteristický rys lze považovat sliby pijáka, že nebude již pít, které vyslovuje opakovaně pokaždé, když se opije. Postupem času, však opět sklouzne až do stavů opilosti, protože si myslí, že dokáže včas pití alkoholu nejen omezit, ale je schopen i delší dobu abstinovat. Dojde – li však k této situaci, piják bude pít tak dlouho, dokud bude mít peníze či dokud bude otevřeno v hospodě. Poté piják vyhledává důvody, kterými by svoji opilost omluvil. Dostává se mu také kritiky z nejbližšího okolí a tehdy se začíná piják sám ujišťovat a přesvědčovat o tom, že vina není na něm, ale na ostatních s jeho bezprostředního okolí.

Poslední stadium je považováno za **konečné** stadium, kdy osoba závislá na alkoholu již někdy konzumuje alkohol již v ranních hodinách. Později není schopen jít do práce, aniž by se napil. U osob, které bývají řazeny do tohoto vývojového stadia závislosti, je běžné, že hladina alkoholu v jejich těle není na nule. Charakteristickým rysem tohoto období je také snížená odolnost vůči působení alkoholových drog a postupným zvyšováním dávek alkoholu během předcházejících období docházelo k poškození orgánů. Dávka alkoholu, po které se piják dostává do stavu opilosti je ještě nižší oproti předchozím stádiím. Nutkání konzumace alkoholu se vyskytuje již i během pracovní doby či řízení vozidla, piják není schopen vydržet bez pití

alkoholu půl dne. Co se týče viditelných příznaků zejména po stránce zdravotního stavu, je u pijáka patrný třes rukou. Jak uvádí Skála (1988), podle statistik je patrné, že člověk, který s pitím alkoholu nepřestane včas a na dobro, délka jeho života se zkracuje přibližně o jednu čtvrtinu.

Podle Skály (1988) jsou vývojová stadia závislosti na alkoholu úzce vázána na typy závislosti na alkoholu, které vymezil Jellinek jako typ alfa, typ beta, typ gama, typ delta a typ epsilon.

2.3.2 Typy závislosti na alkoholu

Jak bylo již výše zmíněno, Skála (1988) uvádí a popisuje typy závislosti podle Jellineka:

- **typ alfa** zatím ještě považuje pití alkoholu ve fázi spolehlivě kontrolované, piják užívá alkoholické nápoje, protože si je vědom účinku alkoholu jako drogy, za účelem zlepšení nálady, prostředek ke sblížení s druhými lidmi, či k potlačení nepříjemných pocitů.
- **typ beta** pití alkoholických nápojů způsobuje postupem času do jisté míry zdravotní komplikace, jako jsou záněty nervů či žaludku a cirhózy. Užívání alkoholických nápojů je sice příležitostné, avšak významnou roli sehrávají zvyklosti pijáka a tendence neodlišovat se od ostatních.
- **typ gama** již označuje závislost na alkoholu jako takovou, kdy piják již ztrácí kontrolu nad konzumací alkoholu, ale na druhé straně je i schopen abstinovat. Tělo pijáka je schopné se dávkám alkoholu přizpůsobovat.

- **typ delta** je charakterizován neschopností jakékoli abstinence. Pokud je pijákovi upřeno užívání alkoholických nápojů, dostávají se poměrně rychle a ve větší míře abstinenční příznaky. S tímto typem je možné se setkat v zemích s velkou konzumací vína (podle Skály, 1988) Nejčastěji se vykytuje typ gama a delta ve smíšené podobě, kde převažující roli má vždy jeden z typů.
- **typ epsilon** považuje Jellinek za nejméně prostudovaný. Jedná se o typ závislosti, který je úzce spjat s duševními onemocněními jako schizofrenie apod.

2.4 Alkohol a děti

Zákonem stanovená věková hranice se v různých zemích liší. Pohybuje se v rozmezí od 18 do 21 let. V České republice je touto hranicí věk 18 let. I přesto však konzumace alkoholických nápojů dětmi a mladistvými není nic nového. Skála (1988, s. 92) uvádí, že věková hranice, jak prokazují statistické průzkumy, s prvními zkušenostmi mladistvých se neustále snižuje a dochází k vyššímu a opakovanému užívání alkoholu.

Podle zákona jsou alkoholickými nápoji označovány všechny lihoviny, které obsahují více než 0,75 objemového procenta alkoholu. Pokud je alkohol konzumován a podáván dětem či mladistvým, jedná se o spáchání trestného činu, za který je možné potrestat i rodiče, pokud by tak učinili. (Zákon ČNR č.37/1989 Sb., §1 odst. 2)

Ulman (jak uvádí Mečír, 1989) zjistil, že první zkušenosti s alkoholickými nápoji má ve svých vzpomínkách 69,6 % mužů a 81,4 % žen, přičemž někteří již z období okolo pátého roku. Nejčastěji k prvnímu ochutnání alkoholických nápojů dochází v prostředí domova. U chlapců pak značný vliv sehrávají kamarádi, případně party, ale také rodina.

Většinou byla a stále bývá náklonnost ke konzumaci alkoholických nápojů přehlížena nejen u dospělých, ale i dospívajících, mladistvých či dokonce dětí.

Mečír (1989, s. 32) uvádí: „*Nikdo doposud nevěnoval pozornost vývoji vztahu dítěte k alkoholu a jeho postupnému rozvoji až k chronickému alkoholismu dospělého.*“

Stejně jako mladší i starší děti ohrožuje konzumace alkoholických nápojů i v tom nejmenším množství. Významnou roli v postoji dětí ke konzumaci alkoholických drog sehrává mimo jiné také výchova v rodině. Pokud si rodiče myslí, že jejich děti budou zpočátku pít alkoholické nápoje výhradně pod jejich kontrolou, mýlí se. Rodiče by měly v otázkách konzumace alkoholických nápojů dětmi, i když se jedná o pouhé ochutnání, dodržovat striktnější pravidla. Pokud totiž svému dítěti dovolí při jakékoli výjimečné situaci alkoholický nápoj jen trošičku ochutnat, nemohou počítat, že se s tím spokojí. Některé alkoholické nápoje mohou být sladké a dětem zachutnají. Časem děti nebudou brát ohled na dovolení ze strany rodičů, ale budou pít alkohol třeba i ve větších dávkách spolu se svými kamarády a bez přítomnosti rodičů.

Skála a kol. (1987, s. 96) uvádí, že alkohol v krvi dítěte či mladistvého i ve velmi malém množství působí daleko více na psychiku a nervový systém, než na dospělé. V životě každého člověka nastane nejedna situace, kdy bude muset umět odmítnout alkoholické nápoje. Ať už se jedná o řidiče, těhotnou ženu či děti a mladistvé. Rodiče by měli své děti postupně naučit určitému odříkání nejen v oblasti konzumace alkoholových drog. Je nutné si totiž uvědomit, že ne vždy bude možné vyhovět dítěti jeho okamžité požadavky a nároky.

Jak uvádí Skála (1988, s. 92): „*Nenaučí – li se děti přijmout od svých rodičů občasné „ne“, nebudou dobře připraveny pro život...*“ Takové jedince pak nemusí být příliš obtížné ovlivnit a strhnout právě k tomu, aby nejednou ochutnali alkohol.

V důsledku závislosti na alkoholových drogách může dojít i k narušení vývoje dítěte. Alkohol je pro děti a mladistvé daleko nebezpečnější než pro dospělého člověka. Tělo a orgány dětí a mladistvých nejsou ještě natolik vyvinuty, aby se dokázaly vyrovnávat s alkoholem v takové míře jako tělo dospělého člověka. Proto již velmi malé množství alkoholu může u dětí vyvolat nebezpečné otravy a návyky na alkohol se u nich vytvářejí daleko rychleji. Užívání alkoholických nápojů u dětí, mladistvých a dospívajících zvyšuje nebezpečí jaterních onemocnění a vysokého krevního tlaku. V neposlední řadě dochází v důsledku užívání alkoholických nápojů dětmi také k poškození nervové soustavy a duševním chorobám. Čím více se snižuje věková hranice, tím se zvyšuje hrozící riziko následné závislosti na alkoholu, ale i na jiných drogách a s tím narůstá i riziko a množství případných onemocnění, která alkohol způsobuje.

2.5 Alkohol v těle člověka

Pokud hladina alkohol v lidském organismu přesáhne množství 0,3‰, dostává se do těla přirozenou cestou – ústy. Když se alkohol z ústní sliznice dostane do žaludku, dochází k vyšší produkci žaludečních šťáv. Alkohol se v těle rozšiřuje za pomoci cév, které jej přivádějí do jater. Z jater se pak dostávají prostřednictvím krevního oběhu do všech orgánů a tkání. Větší množství alkoholu se dostává do měkkých tkání (do mozku) a méně alkoholu se dostává do svalů a kostních tkání. (Skála, 1988)

Skála (1988, s. 10) uvádí, že při vstřebávání alkoholu hraje významnou roli fyzický i psychický stav člověka a závisí také na tělesné hmotnosti člověka. Ke zpomalení vstřebávání výrazně přispívá únava, naopak pracovní vypětí vstřebávání alkoholu urychluje.

Podle toho, jak alkohol působí na náš organismus a jaké jsou jeho vnější projevy, bývají vymezeny tři stadia opilosti. Jak uvádí Skála (1988, s 13) „*V počátcích*

alkoholického opojení se jedná o stadium opilosti, v dalším průběhu opilosti se jedná o druhé stadium a těžkou akutní otravu alkoholem označuje jako třetí stadium opilosti.“

- **první stadium opilosti** – zahrnuje samotné počátky stavu opilosti, kdy člověk dosahuje stavu spokojenosti. Obvyklými vnějšími projevy bývá veselá nálada a výraz v obličeji, smích a nezadržitelná komunikace. U lidí, kteří dosáhli prvního stadia opilosti se také projevují zvýšené pocity sebevědomí.
- **druhé stadium opilosti** – nastává v průběhu dalších opakovaných stavů opilosti. Postoj člověka se mění v netaktní. Navenek se takový člověk projevuje hlasitým zpěvem a řečí, bez ohledu na své okolí. Člověk ve druhém stadiu opilosti přestává mít kontrolu nad pohyby svého těla, má závratě či vidí dvojité.
- **třetí stadium opilosti** – je již popisováno jako stadium těžké akutní otravy alkoholem. Nastupuje vysoký stupeň únavy, kdy člověk začíná usínat. Často se také vyskytuje zvracení, či při opravdu vysokých dávkách alkoholu dochází k necitlivosti.

3 Prevence závislosti

Slovo prevence pochází z latinského „praevenire“ což znamená předcházet. Význam tohoto slova obecně zahrnuje opatření, která mají předcházet nějakým nežádoucím jevům. Mezi tyto nežádoucí jevy patří různé nemoci, zločiny, úrazy, apod. Do skupiny těchto nežádoucích jevů bezpochyby patří také závislost na alkoholu, o které byla zmínka již v předchozích kapitolách. Úkolem prevence je co nejvíce předcházet a oddálit žákům setkání s alkoholovými drogami a návykovými látkami vůbec. Pokud se tak již stalo, tak hlavní snahou prevence by mělo být alespoň snížení užívání. Přibližně na konci 50. let došlo k rozdělení prevence na primární a sekundární.

Prevence podle Světové zdravotnické organizace (World Health Organization, 2008) je definována jako soubor intervencí s cílem zamezit či snížit výskyt a šíření škodlivosti účinků užívání alkoholu a nealkoholových drog.

WHO rozlišuje tři druhy prevence:

- primární prevence: předcházení užití u osob, které dosud nejsou s drogou v kontaktu
- sekundární prevence: předcházení vzniku a rozvoji závislosti u osob, které již drogu užívají
- terciální prevence: předcházení vážnému nebo trvalému zdravotnímu nebo sociálnímu poškození v souvislosti s užíváním drog

3.1 Primární a sekundární prevence

Primární prevence má za úkol závislosti na alkoholových drogách předcházet, ještě před jejím vznikem. Počátky primární prevence by již měli zasahovat do období nejen mladšího školního věku, ale i v období předškolním. Čím dříve budou děti informované o závislosti na alkoholových drogách a rizicích spojenými s jejich

užíváním, tím více je možné oddálit touhu po ochutnání alkoholu a případně i předcházet závislosti.

S zásadami prevence by tedy rodiče neměli nijak dlouho otálet. Již v období od 3 do 6 let, kdy dítě postupně proniká do světa, kterým není jen domov a rodina, je důležité začínat s vštěpováním hodnoty zdraví, které je nutné mimo jiné i chránit a pečovat o něj. (Nešpor, Csémy, 1994) Je důležité, aby dítě vědělo, že existuje spousta věcí, které jsou pro něj škodlivé a nebezpečné, proto je nutné naučit se jim bránit, protože nemůže neustále být odkázáno na rodiče, kteří jej před těmito vlivy dosud uchraňovali. V období mladšího školního věku je dítě schopné vytvářet si vlastní úsudky, proto by informace směřující k této věkové skupině dětí měly být konkrétního charakteru. Jak tomu bylo v období předškolního věku, je nutné nadále pokračovat a upevňovat hodnotu zdraví. Nešpor, Csémy (1994, s. 20) uvádějí *„Postupně, je třeba informace přeměňovat v pravidla a návyky a srozumitelně je vysvětlovat.“*

Jak uvádí Nešpor, Csémy a Sovinová (1998) cílem efektivní prevence je:

- předcházení užívání návykových látek včetně alkoholu a tabáku,
- posunout seznámení s návykovými látkami (alkoholem) do pozdějšího věku, kdy je dítě vyspělejší,
- snaha o zamezení či snížení experimentování s návykovými látkami či omezení, pokud k němu již došlo, čímž současně dochází k předcházení případným onemocněním a poškozením.

Sekundární prevence jinak také nazývána časná intervence (jak uvádí Nešpor, Csémy, Pernicová, 1998) se zaměřuje na skupinu lidí, u nichž již došlo k projevu nežádoucího jevu či chování.

3.2 Zásady prevence v rodině

Prvním krokem prevence v rodině je získat důvěru dítěte. Důvěra totiž sehrává nejdůležitější roli.

Jak uvádí Nešpor, Csémy (1998, s. 25) „... dítě, které ví, že může mámě a tátovi věřit, snadněji přijme jejich radu. Naopak rady někoho o kom dítě pochybuje, ho určitě sotva přesvědčí.“

Pro získání důvěry dítěte uvádí Nešpor, Csémy (1998) několik zásad, které je dobré se naučit dodržovat:

- naslouchat dítěti a věnovat dítěti veškerou svoji pozornost, když začne něco vyprávět,
- naučit se naslouchat nejen tomu co říká, ale snažit se vnímat také co nám sděluje neverbálně,
- umět dítě povzbuzovat, aby mluvilo, ale příliš na něj netlačit, aby jej to neodradilo,
- vyjádřit pomocí vlastních slov to, co nám dítě svěřilo a ujistit se, že to tak opravdu myslí,
- dávat si pozor na tón v hlase, aby se dítě nezaleklo,
- pochválit dítě poplácáním, věnovat mu úsměv, odpovídat mu, aby mělo pocit, že je vnímáno,
- vymezit si každý den alespoň chvíli čas, který budeme věnovat výhradně jemu,
- naučit se říkat dítěti „nevím“, pokud tomu tak je, v žádném případě nelhat.

Dalším důležitým krokem je naučit se s dítětem komunikovat a mluvit o alkoholu a drogách. Podle Nešpora, Csémyho (1998) je důležité vybrat si vhodný okamžik pro rozhovor a také vědět všechny potřebné základní informace o problematice.

Jeden z mnoha a v současnosti asi nejčastějším důvodem, kdy děti a mladiství konzumují alkoholické nápoje je nuda. Dnešní děti mají málo fantazie, pro vyplnění svého volného času. Konzumace alkoholu z nudy či zvědavosti. Nešpor, Csémy (1998) uvádějí, že pokud má dítě vytvořeny pevné vazby na rodiče, kamarády či jiné skupiny vrstevníků, je chráněno ve větší míře, než dítě jehož společenské vazby jsou nekvalitní. K tomu jak předejít nudě lze vycházet ze zásad, které uvádí Nešpor a Csémy (1998):

- posílení vazby dítěte na rodinu
- povzbuzovat dítě k vyhledávání zájmů mimo rodinu

Neméně důležitou roli sehrávají pravidla, která jsou dětem stanovena. U dětí, bez stanovených pravidel převládá chaos a tykové děti nebývají šťastné. (Nešpor, Csémy, 1998)

Stanovením pravidel a jejich striktním dodržováním jdeme ruku v ruce s napomáháním prevence:

- při porušení jakéhokoli pravidla budou vyvozeny i důsledky,
- pravidlo žádný alkohol nebo drogy nezletilých,
- pravidlo práva na kontrolu
- pravidlo informovanosti

Pomoc dítěti bránit se nevhodné společnosti je další důležitou složkou, která může dítě velmi snadno ovlivnit a strhnout nejen ke konzumaci alkoholu, ale třeba i k užívání jiných drog. V takovém případě je důležitější, aby dítě dokázalo odmítnout. Odmítání je nutné s dětmi cvičit, aby dokázali striktně odmítnout a nenechali se přemluvit.

Tyto a mnohé další zásady v rodině hrají v otázce prevence také velmi významnou roli.

II PRAKTICKÁ ČÁST

4 Výzkum

4.1 Cíl výzkumu

Cílem praktické části je zjistit, do jaké míry mají žáci na 1. stupni základních škol zkušenosti s alkoholovými drogami. Zda se děti setkávají s alkoholem dříve na vesnici či ve městech, dále do jaké míry a jakým způsobem mají zkušenosti s alkoholem děti třetích a pátých tříd. Praktická část se dále zaměřuje na informovanost dětí o alkoholových drogách a riziky spojenými s užíváním alkoholových drog. Výsledky praktické části pak poukazují na to, zda sami rodiče žáků také nesou určitý podíl na prvních zkušenostech s užitím alkoholových drog či ne.

Výzkum praktické části jsem zaměřila především na první zkušenosti žáků s alkoholovými drogami a znalost rizik spojených s užíváním alkoholových drog.

5 Popis vzorku

Výzkum probíhal na dvou vesnických základních školách – ZŠ Štěpánov nad Svratkou a ZŠ Doubravník a dvou městských základních školách - ZŠ Nové Město na Moravě a ZŠ Tišnov. Celkově na otázky odpovídalo 130 respondentů. Z toho 79 žáků bylo z městských škol a 51 žáků z vesnických škol. Výzkumu se zúčastnilo 66 žáků z třetích ročníků a 64 žáků z pátých ročníků.

Ročník	Vesnice	Město	Celkem
3. ročník	27	39	66
5. ročník	24	40	64
Celkem	51	79	130

5.1 Popis škol

Základní škola a Mateřská škola Štěpánov nad Svratkou se rozprostírá v údolí Českomoravské vrchoviny. Štěpánov nad Svratkou patří do kraje Vysočina, v okrese Žďár nad Sázavou. Škola je plně organizovaná a tvoří ji 9 ročníků a 7 tříd. Během několika posledních let je však první stupeň organizován malotřídně, protože došlo ke spojení některých ročníků. Spojen je tedy 2. a 4. ročník a 3. a 5. ročník, pro nízký počet dětí. Součástí školy je tělocvična, která byla minulý rok rekonstruována a nově vybavena a také venkovní fotbalové a tenisové hřiště. Škola nabízí žákům možnost volby z několika zájmových kroužků a nepovinných předmětů (pohybové a sportovní hry, sbor, flétna, recitační kroužky, aerobik, mladý zahrádkář a náboženství). Před vyučováním, ale také po vyučování je žákům prvního stupně k dispozici školní družina.

Základní škola a Mateřská škola Doubravník se nachází v Jihomoravském kraji, v okrese Brno – venkov. Základní škola má 5 ročníků a 2 třídy, je tedy organizována

malotřídně. Spojeny jsou 1. a 4. ročník a 2., 3. a 5. ročník. Škola nabízí žákům kroužky jako keramika, flétna, kytara, klavír či aerobik.

Základní škola Tišnov se nachází také v Jihomoravském kraji, v okrese Brno – venkov. Ve škole je 13 tříd a 9 ročníků. Přičemž 6. – 9. ročníky jsou paralelní. Základní škola má k dispozici dvě plně vybavené tělocvičny a krásný sportovní areál pro výuku tělesné výchovy i odpolední sportovní vyžití dětí.. Tato škola je vybavena odbornými učebnami (hudební, výtvarné, přírodopisné, počítačové, kuchyňkou, ...) a nabízí žákům nepovinný předmět náboženství a mnoho zájmových kroužků. V neposlední řadě tato škola má ekologické zaměření, dále se již několik let věnuje prevenci sociálně patologických jevů a ve spolupráci s policií ČR pracují žáci s Ajaxovými zápisníky. V ranních i odpoledních hodinách je žákům k dispozici také školní družina, která má čtyři oddělení.

Základní škola Nové Město na Moravě se nachází v kraji Vysočina, v okrese Žďár nad Sázavou. Škola má 22 tříd a 9 ročníků. Všechny ročníky jsou paralelní. Žáci 1. – 3. ročníků mají třídy na „přístavbě“, mimo hlavní budovu. Škola má titul EKOŠKOLA, jedná se o školu se specializací v oboru výpočetní techniky. Mimo jiné žáci mají možnost přispívat do školního časopisu Puclík a také možnost výběru navštěvovat zájmové kroužky, které škola dětem nabízí. Škola má k dispozici vlastní tělocvičnu a sportovní hřiště včetně tenisových kurtů. Před vyučováním a v odpoledních hodinách po vyučování mají žáci možnost navštěvovat školní družinu.

6 Použité metody výzkumu

Pro svůj výzkum jsem si zvolila metodu dotazníku. Dotazníkové metody jsou nejčastěji využívány k získávání různých informací. Skládají se z určitého počtu otázek, které by měly být kladeny srozumitelně pro určený věk respondentů. Otázky v dotazníku mohou být s možností výběru odpovědi, nebo s otevřeným koncem.

Dotazník, který jsem pro svůj výzkum vytvořila, je anonymní a složený ze 14 otázek. U 13 otázek byla možnost výběru odpovědi, případně u jedné z otázek byla možnost upřesnění odpovědi. U 1 otázky byla nutná písemná odpověď. Dotazník jsem vytvořila sama a jeho plné znění je v příloze. Na vyplnění dotazníku žáci měli vymezený čas 20 minut.

Výběr otázek do dotazníku jsem směřovala především k zjištění informací, týkajících se prvních zkušeností žáků s alkoholovými drogami, osobám a příležitostem, které jim umožnili alkohol ochutnat, informovanost o závislosti na alkoholu především ve škole a znalosti rizik spojených s užíváním alkoholových drog.

1. Ochutnal/a jsi již někdy alkohol?
2. V kolika letech jsi poprvé ochutnal/a alkohol?
3. Při jaké příležitosti jsi ochutnal/a alkohol?
4. Kdo ti alkohol nabídl?
5. Piješ alkohol opakovaně?
6. Kolikrát jsi byl/a již opilý/á?
7. Je pivo alkohol?
8. Který druh alkoholu jsi ochutnal/a?
9. Chutnal ti alkohol?
10. Máte doma běžně alkohol?
11. Víš kde máte doma alkohol?

12. Ochutnal/a jsi někdy alkohol doma potají?
13. Informoval/a vás ve škole učitel/ka o závislosti na alkoholu?
14. Víš jaká jsou možná rizika spojená s pitím alkoholu?

6.1 Průběh výzkumu

Dotazník byl nejprve předložen žákovi 3. třídy ze Základní školy v Telnici. S pochopením otázek a následným vyplněním dotazníku se u žáka nevyskytly žádné problémy, proto nebylo nutné dotazník jakýmkoli způsobem měnit nebo upravovat.

Výzkum probíhal ve čtyřech dnech v říjnu 2009 na dvou vesnických a dvou městských základních školách. První den vyplňovaly dotazníky žáci tišnovské základní školy, druhý den žáci novoměstské základní školy, třetí den žáci doubravnické základní školy a čtvrtý den žáci štěpánovské základní školy.

Výzkum na Základní škole v Tišnově probíhal první a druhou vyučovací hodinu, přičemž první vyučovací hodinu se výzkumu zúčastnili žáci pátých ročníků a druhou vyučovací hodinu žáci třetích ročníků.

Výzkum na Základní škole v Novém Městě na Moravě probíhal třetí a pátou vyučovací hodinu, přičemž třetí vyučovací hodinu se výzkumu zúčastnili žáci třetích ročníků a pátou vyučovací hodinu žáci pátých ročníků.

Výzkum na Základní škole v Doubravníku probíhal pouze první vyučovací hodinu, přičemž žáci třetího a pátého ročníku vyplňovali dotazníky současně.

Výzkum na Základní škole ve Štěpánově nad Svratkou probíhal pouze třetí vyučovací hodinu, přičemž žáci třetích a pátých ročníků vyplňovaly dotazníky současně.

Celková doba trvání výzkumu, včetně instrukcí, ve všech třetích a pátých třídách byla 30 minut. Žáci dostali před začátkem vyplňování dotazníků tyto instrukce: „Každý z vás ode mne dostane dotazník. To je tento papír, na kterém je několik otázek. Vaším úkolem bude na tomto papíře nejprve vyplnit pouze název základní školy, ročník a zatrhnout pohlaví – zda jsi dívka nebo chlapec. Jakmile tyto údaje budete mít vyplněné, tak si nejprve pročtete všechny otázky až do konce. Pokud nebudete rozumět zadání otázky, tak se zeptejte. Před vyplňováním otázek si pozorně přečtete zadání každé otázky. U každé otázky zatrhne každý pouze jednu možnost. Pozorně si přečtete otázku číslo 14, kde je možné vybrat několik možností.“ Po přečtení otázek byly dotazy pouze k otázce číslo 8, zda je možné zakroužkovat případně více možností. Tuto možnost jsem žákům potvrdila.

Každý žák vyplňoval otázky samostatně. Po uplynutí 20 minut jsem žáky upozornila, aby si zkontrolovali, zda mají vyplněnu základní školu, ročník a zaškrtnuté pohlaví. Poté jsem jim nechala ještě 10 minut, aby si znovu prošli otázky a ujistili se, že u každé otázky mají zaškrtnutu případně dopsanu odpověď. Po uplynutí těchto vymezených deseti minut byly dotazníky vybrány.

7 Hypotézy

1. Předpokládáme, že oproti žákům třetích ročníků, budou mít více zkušenosti s ochutnáním a užíváním alkoholu žáci pátých ročníků.

Žáci třetích ročníků bývají většinou ještě stále více zdrženliví na rozdíl od většiny žáků pátých ročníků, kteří již určitě alespoň jednou ochutnali alkohol. Pro starší žáky se stávají lákavějšími i mnohé další alkoholické nápoje, mladším dětem ještě ne tolik známé, než je pivo či víno.

2. Předpokládáme, že všichni žáci bez ohledu na ročník by měli být informováni o závislosti na alkoholových drogách učitelem ve škole.

Žáci třetích i pátých ročníků, by měli být o závislosti na alkoholových drogách informováni učitelem, protože na všech školách, kde výzkum probíhal jsou každoročně dny zaměřené nejen na informovanost a prevenci o alkoholových drogách. U žáků pátých ročníků, můžeme předpokládat, že informovanosti nebudou již přikládat takovou důležitost a myslí si, že ochutnání piva či vína od tatínka nic neznamena.

3. Předpokladem je, že bude více žáků z městských škol, kteří již ochutnali alkoholové drogy a konzumují alkohol opakovaně a častěji než vesnických.

Žáci z měst se oproti žákům z vesnic většinou nechají snadněji ovlivnit a strnout vrstevníky, k ochutnání alkoholových drog. Ať už ze zvědavosti, či začlenění do určitého kolektivu - party. Ve vesnickém prostředí se většinou nesetkáváme s tak výrazným členěním na party u mladších dětí.

4. Předpokládáme, že nejčastěji se žáci bez ohledu na ročník setkávají nejčastěji s alkoholickými nápoji v rodinném kruhu.

Rodinné oslavy jsou nejčastější a nejběžnější příležitostí, kdy může dítě přijít do kontaktu s alkoholickými nápoji. Bez ohledu na věk respondentů se domnívám, že první ochutnání alkoholu většiny respondentů bude vycházet z bezprostřední blízkosti rodiny.

8 Výsledky výzkumu

Tab. 1 Uvádí výsledky odpovědí na otázku číslo 1 („Ochutnal/a jsi již někdy alkohol?“)

Ročník	Vesnice			
	ANO		NE	
	počet	%	počet	%
3.ročník	17	33,3	10	19,6
5.ročník	20	39,2	4	7,8
Celkem	37	72,5	14	27,4
Ročník	Město			
	ANO		NE	
	počet	%	počet	%
3.ročník	28	35,4	11	13,9
5.ročník	38	48,1	2	2,5
Celkem	66	83,5	13	16,5
Ročník	Celkem			
	ANO		NE	
	počet	%	počet	%
3.ročník	45	34,6	21	16,2
5.ročník	58	44,6	6	4,6
Celkem	103	79,2	27	20,8

Tab. 2 Uvádí výsledky odpovědí na otázku číslo 2 („V kolika letech jsi poprvé ochutnal alkohol?“)

Ročník	Vesnice									
	5 - 6		7 - 8		9 - 10		11		neochutnal/a jsem	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	7	13,7	10	19,6	2	3,9	0	0,0	8	15,6
5.ročník	0	0,0	8	15,7	12	23,5	2	3,9	2	3,9
Celkem	7	13,7	18	35,2	14	27,5	2	3,9	10	19,6
Ročník	Město									
	5 - 6		7 - 8		9 - 10		11		neochutnal/a jsem	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	18	22,8	10	12,7	0	0,0	0	0,0	11	13,9
5.ročník	9	11,4	13	16,5	16	20,3	0	0,0	2	2,5
Celkem	27	34,2	23	29,1	16	20,3	0	0,0	13	16,5
Ročník	Celkem									
	5 - 6		7 - 8		9 - 10		11		neochutnal/a jsem	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	25	19,2	20	15,4	2	1,5	0	0,0	19	14,6
5.ročník	9	6,9	21	16,2	28	21,5	2	1,5	4	3,1
Celkem	34	26,1	41	31,5	30	23,1	2	1,5	23	17,7

Tab. 3 Uvádí výsledky odpovědí na otázku číslo 3 („Při jaké příležitosti jsi ochutnal/a alkohol?“)

Ročník	Vesnice											
	rodinná oslava		v restauraci		školní výlet		s kamarády		doma potají		neochutnal/a jsem	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	15	29,4	2	3,9	0	0,0	2	3,9	0	0,0	8	15,7
5.ročník	17	33,3	1	2,0	0	0,0	2	3,9	1	2,0	3	5,9
Celkem	32	62,7	3	5,9	0	0,0	4	7,8	1	2,0	11	21,6
Ročník	Město											
	rodinná oslava		v restauraci		školní výlet		s kamarády		doma potají		neochutnal/a jsem	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	24	30,4	4	5,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	11	14,0
5.ročník	32	40,5	2	2,5	0	0,0	3	3,8	1	1,3	2	2,5
Celkem	56	70,9	6	7,6	0	0,0	3	3,8	1	1,3	13	16,5
Ročník	Celkem											
	rodinná oslava		v restauraci		školní výlet		s kamarády		doma potají		neochutnal/a jsem	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	39	30,0	6	4,6	0	0,0	2	1,5	0	0,0	19	14,6
5.ročník	49	37,7	3	2,3	0	0,0	5	3,8	2	1,5	5	3,8
Celkem	88	67,7	9	6,9	0	0,0	7	5,3	2	1,5	24	18,5

Tab. 4 Uvádí výsledky odpovědí na otázku číslo 4 („Kdo ti alkohol nabídl?“)

Ročník	Vesnice											
	rodiče		kamarádi		prarodiče		sourozenci		já sám		neochutnal/a jsem	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	9	17,6	3	5,9	4	7,8	2	3,9	1	2,0	8	15,7
5.ročník	12	23,5	2	3,9	2	3,9	0	0,0	3	5,9	5	9,8
Celkem	21	41,2	5	9,8	6	11,8	2	3,9	4	7,8	13	25,5
Ročník	Město											
	rodiče		kamarádi		prarodiče		sourozenci		já sám		neochutnal/a jsem	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	23	29,1	4	5,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	11	13,9
5.ročník	19	24,1	2	2,5	0	0,0	3	3,8	1	1,3	2	2,5
Celkem	42	53,2	6	7,6	0	0,0	3	3,8	1	1,3	13	16,5
Ročník	Celkem											
	rodiče		kamarádi		prarodiče		sourozenci		já sám		neochutnal/a jsem	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	32	24,6	7	5,4	4	3,1	2	1,5	1	0,8	19	14,6
5.ročník	31	23,8	4	3,1	2	1,5	3	2,3	4	3,1	7	5,4
Celkem	63	48,5	11	8,5	6	4,6	5	3,8	5	3,8	26	20

Tab. 5 Uvádí výsledky odpovědí na otázku číslo 5 („Piješ alkohol opakovaně?“)

Ročník	Vesnice							
	1 x za 14 dní		1 x měsíčně		1 x ročně		nepiji	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	0	0,0	2	3,9	13	25,5	12	23,5
5.ročník	0	0,0	7	13,7	10	19,6	7	13,7
Celkem	0	0,0	9	17,6	23	45,1	19	37,3
Ročník	Město							
	1 x za 14 dní		1 x měsíčně		1 x ročně		nepiji	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	2	2,5	2	2,5	23	29,1	12	15,2
5.ročník	3	3,8	8	10,1	21	26,6	8	10,1
Celkem	5	6,3	10	12,7	44	55,7	20	25,3
Ročník	Celkem							
	1 x za 14 dní		1 x měsíčně		1 x ročně		nepiji	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	2	1,5	4	3,1	36	27,7	24	18,5
5.ročník	3	2,3	15	11,5	31	23,8	15	11,5
Celkem	5	3,8	19	14,6	67	51,5	39	30,0

Tab. 6 Uvádí výsledky odpovědí na otázku číslo 6 (Kolikrát jsi již byl/a opilý/á?“)

Ročník	Vesnice							
	jednou		2 x – 3x		4 x a více		vůbec	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	3	5,9	0	0,0	0	0,0	24	47,1
5.ročník	2	3,9	0	0,0	0	0,0	22	43,1
Celkem	5	9,8	0	0,0	0	0,0	46	90,2
Ročník	Město							
	jednou		2 x – 3x		4 x a více		vůbec	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	0	0,0	0	0,0	0	0,0	39	49,4
5.ročník	6	7,6	1	1,3	0	0,0	33	41,8
Celkem	6	7,6	1	1,3	0	0,0	72	91,1
Ročník	Celkem							
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	3	2,3	0	0,0	0	0,0	63	48,5
5.ročník	8	6,1	1	0,8	0	0,0	55	42,3
Celkem	11	8,4	1	0,8	0	0,0	118	90,8

Tab. 7 Uvádí výsledky odpovědí na otázku číslo 7 („Je pivo alkohol?“)

Ročník	Vesnice					
	ANO		NE		NEVÍM	
	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	26	51,0	1	2,0	0	0,0
5.ročník	24	47,1	0	0,0	0	0,0
Celkem	50	98,0	1	2,0	0	0,0
Ročník	Město					
	ANO		NE		NEVÍM	
	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	37	46,8	2	2,5	0	0,0
5.ročník	40	50,6	0	0,0	0	0,0
Celkem	77	97,5	2	2,5	0	0,0
Ročník	Celkem					
	ANO		NE		NEVÍM	
	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	63	48,5	3	2,3	0	0,0
5.ročník	64	49,2	0	0,0	0	0,0
Celkem	127	97,7	3	2,3	0	0,0

Tab. 8 Uvádí výsledky odpovědí na otázku číslo 8 („Který druh alkoholu jsi ochutnal/a?“)

Ročník	Vesnice											
	pivo		víno		tvrdý alkohol		míchané nápoje		likéry		žádný	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	16	31,4	10	19,6	2	3,9	1	2,0	6	11,8	8	15,7
5.ročník	19	37,3	11	21,6	3	5,9	1	2,0	11	21,6	3	5,9
Celkem	35	68,6	21	41,2	5	9,8	2	3,9	17	33,3	11	21,6
Ročník	Město											
	pivo		víno		tvrdý alkohol		míchané nápoje		likéry		žádný	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	27	34,2	18	22,8	1	1,3	1	1,3	5	6,3	11	13,9
5.ročník	34	43,0	26	32,9	13	16,5	6	7,6	15	18,9	2	2,5
Celkem	61	77,2	44	55,6	14	17,7	7	8,9	20	25,3	13	16,5
Ročník	Celkem											
	pivo		víno		tvrdý alkohol		míchané nápoje		likéry		žádný	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	43	33,1	28	21,5	3	2,3	2	1,5	11	8,5	19	14,6
5.ročník	53	40,8	37	28,5	16	12,3	7	5,4	26	20,0	5	3,8
Celkem	96	73,8	65	50,0	19	14,6	9	6,9	37	28,5	24	18,5

Tab. 9 Uvádí výsledky odpovědí na otázku číslo 9 („Chutnal ti alkohol?“)

Ročník	Vesnice					
	ANO		NE		NEOCHUTNAL/A JSEM	
	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	10	19,6	12	23,5	5	9,8
5.ročník	11	21,6	10	19,6	3	5,9
Celkem	21	41,2	22	43,1	8	15,7
Ročník	Město					
	ANO		NE		NEOCHUTNAL/A JSEM	
	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	21	26,6	7	8,9	11	13,9
5.ročník	24	30,4	14	17,7	2	2,5
Celkem	45	57,0	21	26,6	13	16,5
Ročník	Celkem					
	ANO		NE		NEOCHUTNAL/A JSEM	
	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	31	23,8	19	14,6	16	12,3
5.ročník	35	26,9	24	18,5	5	3,8
Celkem	66	50,7	43	33,1	21	16,2

Tab. 10 Uvádí výsledky odpovědí na otázku číslo 10 („Máte doma běžně alkohol?“)

Ročník	Vesnice			
	ANO		NE	
	počet	%	počet	%
3.ročník	11	21,6	16	31,4
5.ročník	17	33,3	7	13,7
Celkem	28	54,9	23	45,1
Ročník	Město			
	ANO		NE	
	počet	%	počet	%
3.ročník	18	22,8	21	26,6
5.ročník	15	19,0	25	31,6
Celkem	33	41,8	46	58,2
Ročník	Celkem			
	ANO		NE	
	počet	%	počet	%
3.ročník	29	22,3	37	28,4
5.ročník	32	24,6	32	24,6
Celkem	61	46,9	69	53,1

Tab. 11 Uvádí výsledky odpovědí na otázku číslo 11 („Víš kde máte doma alkohol?“)

Ročník	Vesnice			
	ANO		NE	
	počet	%	počet	%
3.ročník	16	31,4	11	21,6
5.ročník	19	37,3	5	9,8
Celkem	35	68,6	16	31,4
Ročník	Město			
	ANO		NE	
	počet	%	počet	%
3.ročník	27	34,2	12	15,2
5.ročník	28	35,4	12	15,2
Celkem	55	69,6	24	30,4
Ročník	Celkem			
	ANO		NE	
	počet	%	počet	%
3.ročník	43	33,1	23	17,7
5.ročník	47	36,2	17	13,1
Celkem	90	69,2	40	30,8

Tab. 12 Uvádí výsledky odpovědí na otázku číslo 12 („Ochutnal jsi někdy alkohol doma potají?“)

Ročník	Vesnice			
	ANO		NE	
	počet	%	počet	%
3.ročník	4	7,8	23	45,1
5.ročník	2	3,9	22	43,1
Celkem	6	11,8	45	88,2
Ročník	Město			
	ANO		NE	
	počet	%	počet	%
3.ročník	4	5,1	35	44,3
5.ročník	9	11,4	31	39,2
Celkem	13	16,5	66	83,5
Ročník	Celkem			
	ANO		NE	
	počet	%	počet	%
3.ročník	8	6,2	58	44,6
5.ročník	11	8,5	53	40,8
Celkem	19	14,6	111	85,4

Tab. 13 Uvádí výsledky odpovědí na otázku číslo 13 („Informoval vás ve škole učitel/ka o závislosti na alkoholu?“)

Ročník	Vesnice			
	ANO		NE	
	počet	%	počet	%
3.ročník	25	49,0	2	3,9
5.ročník	17	33,3	7	13,7
Celkem	42	82,4	9	17,6
Ročník	Město			
	ANO		NE	
	počet	%	počet	%
3.ročník	38	48,1	1	1,3
5.ročník	32	40,5	8	10,1
Celkem	70	88,6	9	11,4
Ročník	Celkem			
	ANO		NE	
	počet	%	počet	%
3.ročník	63	48,5	3	2,3
5.ročník	49	37,7	15	11,5
Celkem	112	86,2	18	13,8

Tab. 14 Uvádí výsledky odpovědí na otázku číslo 14 („Víš jaká jsou možná rizika spojená s pitím alkoholu?“)

Ročník	Vesnice									
	alkohol poškozuje plod		mozek pracuje pomaleji		poškozuje játra a ledviny		poškozuje nervovou soustavu		snižuje rychlost reakcí	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	22	43,1	20	39,2	20	39,2	18	35,3	17	33,3
5.ročník	18	35,3	13	25,5	15	29,4	4	7,8	11	21,6
Celkem	40	78,4	33	64,7	35	68,6	22	43,1	28	54,9
Ročník	Město									
	alkohol poškozuje plod		mozek pracuje pomaleji		poškozuje játra a ledviny		poškozuje nervovou soustavu		snižuje rychlost reakcí	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	38	48,1	29	36,7	19	24,1	16	20,3	17	21,5
5.ročník	35	44,3	30	38,0	19	24,1	11	13,9	20	25,3
Celkem	73	92,4	59	74,7	38	48,1	27	34,2	37	46,8
Ročník	Celkem									
	alkohol poškozuje plod		mozek pracuje pomaleji		poškozuje játra a ledviny		poškozuje nervovou soustavu		snižuje rychlost reakcí	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	60	46,2	49	37,7	39	30,0	34	26,2	34	26,2
5.ročník	53	40,8	43	33,1	34	26,2	15	11,5	31	23,8
Celkem	113	86,9	92	70,8	73	56,2	49	37,7	65	50,0

Tab. 14

Ročník	Vesnice									
	může dojít k otravě a bezvědomí		způsobuje poruchy chůze a rovnováhy		způsobuje žaludeční vředy		poškozuje slinivku břišní		způsobuje výpadky paměti	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	20	39,2	18	35,3	11	21,6	13	25,5	17	33,3
5.ročník	20	39,2	19	37,3	9	17,6	8	15,7	14	27,5
Celkem	40	78,4	37	72,5	20	39,2	21	41,2	31	60,8
Ročník	Město									
	může dojít k otravě a bezvědomí		způsobuje poruchy chůze a rovnováhy		způsobuje žaludeční vředy		poškozuje slinivku břišní		způsobuje výpadky paměti	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	36	45,6	14	17,7	8	10,1	1	1,3	14	17,7
5.ročník	35	44,3	28	35,4	8	10,1	11	13,9	23	29,1
Celkem	71	89,9	42	53,2	16	20,2	12	15,2	37	46,8
Ročník	Celkem									
	může dojít k otravě a bezvědomí		způsobuje poruchy chůze a rovnováhy		způsobuje žaludeční vředy		poškozuje slinivku břišní		způsobuje výpadky paměti	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
3.ročník	56	43,1	32	24,6	19	14,6	14	10,8	31	23,8
5.ročník	55	42,3	47	36,2	17	13,1	19	14,6	37	28,5
Celkem	111	85,4	79	60,8	36	27,7	33	25,4	68	52,3

9 Hodnocení výzkumu

Tato kapitola je zaměřena na stanovené hypotézy. Dále se bude zabývat hodnocením výsledků dotazníkového šetření, které vedly k potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz a dále také rozdíly mezi předpoklady a reálnými odpověďmi dětí.

V jedné z předcházejících kapitol již bylo uvedeno, že výzkum probíhal v říjnu 2009 na dvou vesnických a dvou městských základních školách. Pro výzkum své práce jsem zvolila metodu dotazníkového šetření, které se zúčastnilo 66 žáků třetích a 64 žáků pátých ročníků. Celkově se tedy výzkumu zúčastnilo 130 respondentů. Důležitost přikládám srovnání výsledků dotazníkového šetření s předpokládanými hypotézami, které jsem si stanovila.

1. Předpokládáme, že oproti žákům třetích ročníků, budou mít více zkušeností s ochutnáním a různorodostí užívání alkoholu žáci pátých ročníků.

Odpovědi na tuto hypotézu nalezneme v otázkách č. 1 – „*Ochutnal/a jsi již někdy alkohol?*“ a otázka č. 2 – „*V kolika letech jsi poprvé ochutnal/a alkohol?*“. U otázky č. 1 žáci měli označit jednu ze dvou odpovědí „*Ano - ne*“. Z tabulky č. 1 vyplývá, že z celkového počtu 130 dotazovaných respondentů již ochutnalo někdy alkohol 103 (79, 2 %) dětí a 27 (20,8 %) dětí alkohol neochutnalo. Ve třetích ročnících na vesnici již ochutnalo alkohol 17 (33,3 %) respondentů. Počet respondentů v pátých ročnících na vesnici, kteří ochutnali alkohol se zvýšil na 20 (39,2 %). Počet respondentů třetích tříd z města, kteří na otázku č. 1 odpověděli „*Ano*“ se oproti počtu respondentů stejného ročníku z vesnice zvýšil na 28 (35,4 %) stejně jako počet dotazovaných z pátých tříd ve městě, který stoupl na 38 (48,1 %). Celkový počet respondentů třetích ročníků, kteří již ochutnali alkohol, tedy činí 45 (34,6 %) a počet žáků pátých ročníků, kteří na otázku č. 1 odpověděli „*Ano*“ je 58 (44,6 %). Hypotéza se tedy potvrdila. Zkušenosti s ochutnáním alkoholu tedy mají ve větší míře žáci pátých ročníků, i přesto, že procentuální rozdíl mezi žáky třetích a pátých ročníků v odpovědi „*Ano*“ není příliš velký. Podle otázky č. 2 – „*V kolika*

letech jsi poprvé ochutnal/a alkohol?“ lze zjistit nejnižší věkovou hranici, kdy žáci poprvé alkohol ochutnali. Dotazovaní respondenti měli možnost výběru z pěti odpovědí – „5 – 6 let, 7 – 8 let, 9 – 10 let, 11 let, neochutnal/a jsem“. Z tabulky č. 2 tedy můžeme usoudit, že odpovědí „5 – 6 let“ bylo vybráno 34 (26,1 %), „7 - 8 let“ 41 (31,5 %), „9 – 10 let“ označilo 30 (23,1 %) respondentů, „11 let“ označili pouze 2 (1,5 %) respondenti a odpovědí „neochutnal/a jsem“ bylo 23 (17,7 %). Za nejnižší hranici, kdy žáci třetích a pátých ročníků ochutnali poprvé alkohol lze považovat u dotazovaných respondentů věkové rozmezí „7 – 8 let“ v počtu 41 (31,5 %). Pozornost bychom však také mohli věnovat počtu odpovědí „5 – 6 let“, který se snížil pouze na 34 (26,1 %). Zajímavé je, že podle tabulky č. 1 alkohol, z celkového počtu 130 respondentů, neochutnalo ve třetím ročníku 21 (16,2 %) žáků a v pátém ročníku 6 (4,6 %) žáků. A z tabulky č. 2 vyplývá, že alkohol neochutnalo 19 (14,6 %) žáků ze třetích ročníků a 4 (3,1 %) žáků z pátých ročníků. Lze tedy přepokládat, že v otázce č. 1 odpovídali 4 respondenti lživě a procento dětí, které již alkohol ochutnali je tedy i vyšší. Otázkou č. 8 – „*Který druh alkoholu jsi ochutnal/a?*“ lze vymezit, které alkoholické nápoje již žáci ochutnali. V této otázce respondenti mohli vybrat několik možností. Na výběr bylo šest odpovědí – „pivo, víno, tvrdý alkohol, míchané nápoje, likéry a žádný“. Mezi respondenty třetích ročníků byl počet odpovědí „pivo“ 43 (33,1 %), „víno“ 28 (21,5 %), „tvrdý alkohol“ 3 (2,3 %), „míchané nápoje“ 2 (1,5%), „likéry“ 11 (8,5 %) a „žádný“ 19 (14,6 %). Respondenti pátých ročníků označili odpovědi v počtu „pivo“ 53 (40,8 %), „víno“ 37 (28,5 %). V pátých ročnících se počet respondentů, kteří ochutnali „tvrdý alkohol“ podstatně zvýšil na 16 (12,3 %). „Míchané nápoje“ označilo 7 (5,4 %) respondentů a „likéry“ 26 (20,0 %). Počet respondentů pátých ročníků, kteří označili odpověď „žádný“ se oproti množství odpovědí respondentů třetích ročníků poměrně výrazně snížil na 5 (3,8 %). Hypotéza se tedy potvrdila.

2. Předpokládáme, že všichni žáci bez ohledu na ročník by měli být informováni o závislosti na alkoholových drogách učitelem ve škole.

Odpověď na tuto hypotézu nalezneme v otázce č. 13 – „*Informoval vás ve škole učitel/ka o závislosti na alkoholu?*“. Respondenti odpovídali pouze „*Ano, ne*“. Respondenti ze třetích ročníků odpověděli „*Ano*“ v počtu 63 (48,5 %) a u počtu respondentů z pátých ročníků byl u odpovědi „*Ano*“ výrazný pokles na 49 (37,7 %). Z celkového počtu 130 dotazovaných respondentů tedy na otázku č. 13 odpovědělo „*Ano*“ 112 (86,2 %) a „*Ne*“ 18 (13,8 %). Podle otázky č. 14 – „*Víš jaká jsou možná rizika spojená s pitím alkoholu?*“ lze stanovit, do jaké míry jsou dotazovaným respondentům třetích a pátých ročníků známa rizika spojená s pitím alkoholu. U otázky č. 14 bylo vypsáno deset možností, z nichž úmyslně byly všechny pravdivé. Respondenti byly obeznámeni s tím, že v této otázce je možné označit více možností, které jsou pravdivé. Podle tabulky bylo z celkového počtu respondentů odpovědí „*Těhotná žena pitím alkoholu dítě poškozuje*“ 113 (86,9 %), odpovědí „*alkohol způsobuje, že náš mozek pracuje pomaleji*“ bylo 92 (70,8 %), počet odpovědí „*alkohol poškozuje játra a ledviny*“ byl 73 (56,2 %), odpověď „*alkohol poškozuje nervovou soustavu*“ označilo 49 (37,7 %) respondentů, u možnosti „*alkohol snižuje rychlost reakcí*“ byl počet 65 (50,0 %). 111 (85,4 %) respondentů označilo odpověď „*užitím velkého množství alkoholu může dojít k otravě alkoholem a bezvědomí*“, počet odpovědí „*alkohol způsobuje poruchy chůze a rovnováhy*“ byl 79 (60,8 %), že „*alkohol způsobuje žaludeční vředy*“ označilo pouze 36 (27,7 %) respondentů. Počet respondentů, kteří označili odpověď „*alkohol poškozuje slinivku břišní*“ byl 33 (25,4 %) a že „*alkohol způsobuje výpadky paměti*“ označilo 68 (52,3 %) respondentů. Hypotéza je vyvrácena odpověďmi respondentů v otázce č. 13, ale zajímavostí je, že v otázce č. 14, která má zjistit, zda míra informovanosti respondentů třetích a pátých ročníků je dostatečná, jsou všechna rizika související s pitím alkoholu poměrně výrazně procentuelně zastoupena.

3. Předpokladem je, že bude více žáků z městských škol, kteří již ochutnali alkoholové drogy a konzumují alkohol opakovaně a častěji než vesnických.

Odpověď na tuto hypotézu zjistíme v otázce č. 1 – „*Ochutnal/a jsi již někdy alkohol?*“. Respondenti odpovídali „*Ano*“ či „*Ne*“. Počet respondentů z vesnice, kteří odpověděli „*Ano*“ byl 37 (72,5 %), přičemž počet odpovědí „*Ano*“ u respondentů z města byl 66 (83,5 %), což je poměrně výrazně více. Další otázkou, která odpovídá na předpokládanou hypotézu je otázka č. 5 – „*Pil/a jsi alkohol opakovaně?*“, kde bylo možné vybrat si jednu ze čtyř možností „*1 x za 14 dní, 1 x měsíčně, 1 x ročně, nepiji*“. U dotazovaných respondentů z vesnice možnost „*1 x za 14 dní*“ nebyla označena vůbec (0,0 %), přičemž překvapujícím faktem je, že počet respondentů z města, kteří označili tuto možnost je 5 (6,3 %). Možnost „*1 x měsíčně*“ byla označena u respondentů třetích ročníků v počtu 9 (17,6 %) u respondentů z města byla tato možnost označena v počtu 10 (12,7 %). „*1 x ročně*“ tuto odpověď označilo 23 (45,1 %) respondentů z vesnice a 44 (55,7 %) respondentů z města. Možnost „*nepiji*“ označilo 19 (37,3 %) respondentů z vesnice a 20 (25,3 %) respondentů z města. Z tabulky č. 5 tedy vyplývá, že alkoholické nápoje konzumuje výrazně větší počet dotazovaných respondentů z města než z vesnice. Hypotéza se tedy potvrdila. Otázka č. 6 – „*Kolikrát jsi byl/a již opilý?*“ nám může nastínit, zda dotazovaní respondenti dosáhli již někdy stavu opilosti. U této otázky měli žáci opět možnost výběru ze čtyř odpovědí „*jednou, 2krát – 3krát, 4krát a více, vůbec*“. Největší zastoupení bylo u poslední možnosti „*vůbec*“ v počtu 46 (90,2 %) respondentů z vesnice a 72 (91,1 %) respondentů z města. Překvapujícím faktem však je, že „*jednou*“ se do stavu opilosti dostalo 5 (9,8 %) respondentů z vesnice a 6 (7,6 %) respondentů z města. Odpověď „*2krát – 3krát*“ uvedlo 0 (0,0 %) respondentů z vesnice a sice pouze 1 (1,3 %) respondent z města, ale fakt, že již v tak brzkém věku se do stavu opilosti dostal 1 žák je přinejmenším varovným signálem. Možnost „*4x a více*“ nebyla zastoupena u respondentů z vesnice ani z města.

4. Předpokládáme, že nejčastěji se žáci bez ohledu na ročník setkávají s alkoholickými nápoji v rodinném kruhu.

Odpověď na tuto předpokládanou hypotézu nalezneme v otázce č. 3 – „*Při jaké příležitosti jsi ochutnal/a alkohol?*“ Respondenti si mohli zvolit jednu z uvedených šesti možností „*rodinná oslava, v restauraci, školní výlet, s kamarády venku, doma potají, neochutnal/a jsem*“. Z celkového počtu 130 dotazovaných respondentů možnost „*rodinná oslava*“ označilo 88 (67,7 %) respondentů, „*v restauraci*“ ochutnalo alkoholické nápoje 9 (6,9 %) respondentů, možnost „*školní výlet*“ nebyla označena vůbec (0,0 %), „*s kamarády venku*“ alkohol ochutnalo 7 (5,3 %) respondentů, 2 (1,5 %) respondenti ochutnali alkohol „*doma potají*“ a počet 24 (18,5 %) byl uveden u odpovědi „*neochutnal/a jsem*“. Jak vyplývá z odpovědí na otázku č. 3, předpokládaná hypotéza je potvrzena. Odpovědí na předpokládanou hypotézu je také otázka č. 4 – „*Kdo ti alkohol nabídl?*“. Nejčastěji žákům alkohol nabízejí rodiče, jak je patrné z tabulky č. 4. Odpověď „*rodiče*“ označilo 63 (48, 5 %) respondentů. Méně častými odpověďmi, které jsou zastoupeny v počtu „*prarodiče*“ 6 (4,6 %), „*sourozenci*“ 5 (3,8 %), „*kamarádi*“ 11 (8,5 %) a „*sám jsem si nabídl*“ 5 (3,8 %). Na druhém místě je nejčastější odpovědí možnost „*neochutnal/a jsem*“ v počtu 26 (20,0 %), což zajisté stojí za zmínku, i když by tento počet měl být výrazně vyšší. Tyto dvě otázky předpokládanou hypotézu potvrdily.

9.1 Výsledky výzkumu, které nesouvisí s hypotézami

Tabulka č. 7 uvádí výsledky odpovědí na otázku č. 7 – „*Je pivo alkohol?*“ Žákům byly vymezeny odpovědi „*Ano, ne, nevím.*“ Z celkového počtu 130 dotazovaných respondentů označilo 127 (97,7 %) odpověď „*Ano*“. Odpověď „*Nevím*“ v tabulce nebyla zastoupena. Zajímavé je, že celkový počet odpovědí „*Ne*“ na otázku zda je pivo alkohol byl 3 (2,3 %). Z tabulky lze tedy zjistit, že „*Ne*“ odpověděl 1 (2,0 %) žák třetího ročníku na vesnici a 2 (2,5 %) žáci třetího ročníku ve městě. Všichni žáci pátých ročníků, bez ohledu na vesnici či město, odpovídali

na otázku č. 7 „Ano“ v celkovém počtu 64 (49,2 %). Rozdíly ve znalosti pojmu piva jako alkoholu mezi žáky třetích a pátých ročníků jsou minimální. Z tabulky vyplývá, že všichni žáci pátých ročníků a většina žáků třetích ročníků ví, že pivo je alkohol. Vyskytuje se pouze velmi malé procento žáků třetích ročníků, kteří pivo nepovažují za alkohol.

Další otázka č. 9 je zaměřená na to, zda respondentům alkohol chutnal. Na otázku „*Chutnal ti alkohol*“ žáci mohli odpovědět „Ano, ne, neochutnal/a jsem.“ Z celkového počtu 130 respondentů označilo odpověď „Ano“ 66 (50,7 %) žáků, odpověď „Ne“ 43 (33,1 %) a odpověď „Neochutnal/a jsem“ pouze 21 (16,2 %). Za poměrně alarmující výsledek, lze brát počet 66 (50,7 %) žáků, kterým alkohol chutnal. U těchto žáků hrozí poměrně vysoké riziko nejen opakované, ale i častější konzumace alkoholu. Zajímavé je, že na otázku č. 1 – „*Ochutnal/a jsi již někdy alkohol?*“ žáci odpověděli „Ne“ v počtu 27 (20,8 %), ale v otázce č. 9 alkohol neochutnalo 21 (16,2 %) žáků. Z toho tedy můžeme usoudit, že v otázce č. 1 odpovídalo 6 žáků lživě. V porovnání s žáky ve městě, kteří odpověděli na otázku č. 9 „Ano“ v počtu 45 (50,7 %), se počet odpovědí žáků z vesnice snížil na 21 (41,2 %). Žáků z vesnice, kteří však odpověděli, že „*alkohol neochutnali*“ je pouze 8 (15,7 %). Počet žáků z města, kteří „*alkohol neochutnali*“ se nepatrně zvýšil na 13 (16,5 %). Počty odpovědí „Ne“ na tuto otázku jsou jak mezi žáky z vesnice a města spíše vyrovnané.

Otázkou č. 10 - „*Máte doma běžně alkohol?*“ jsme měli zjistit, zda rodiče žáků mladšího školního věku mají v domácnosti běžně alkohol. Žáci měli vybrat z možností „Ano, ne“. Na vesnici označilo odpověď „Ano“ 28 (54,9 %) a „Ne“ 23 (45,1 %) žáků. Ve městě označilo odpověď „Ano“ 33 (41,8 %) a odpověď „Ne“ 46 (58,2 %). Z tabulky č. 10 vyplývá, že na vesnici mají v domácnosti alkohol běžněji než ve městech, přesto že počty odpovědí „Ano“ a „Ne“ jsou poměrně vyrovnané. Z celkového počtu 130 dotazovaných respondentů, jak vyplývá z tabulky, 61 (46,9 %) žáků odpovědělo, na otázku zda mají doma alkohol „Ano“ a 69 (53,1 %) žáků odpovědělo na otázku č. 10 „Ne“. Tabulka tedy prokázala, že obě odpovědi na otázku

č. 10 jsou poměrně vyrovnané. Vyskytuje se však vyšší procento žáků, kteří uvádějí, že doma běžně alkohol nemají.

Otázka č. 11 – „*Víš kde máte doma alkohol?*“ Žáci odpovídali na otázku označením odpovědi „*Ano, ne.*“ Z celkového počtu 130 dotazovaných respondentů označilo „*Ano*“ 90 (69,2 %) a „*Ne*“ 40 (30,8 %) žáků. Z celkového počtu 90 (69,2 %) odpovědí „*Ano*“, byla tato odpověď ve třetích ročnících označena v počtu 43 (33,1 %) a v pátých ročnících v počtu 47 (36,2 %). Lze tedy říci, že bez ohledu na ročník žáci v poměrně velkém počtu vědí, kde mají doma rodiče alkohol. V souvislosti s těmito odpověďmi se nabízí otázka, zda děti ochutnali doma alkohol potají, když vědí, kde jej doma mají. V dotazníku tato otázka samozřejmě byla zařazena jako následující – otázka č. 12.

„*Ochutnal/a jsi někdy alkohol doma potají?*“ Žáci opět odpovídali na tuto otázku zvolením jedné z možností „*Ano, ne.*“ Nejvíce žáci označili odpověď „*Ne*“ v celkovém počtu 111 (85,5 %). Přičemž tuto odpověď označilo 66 (83,5 %) žáků z města a 45 (88, 2 %) žáků z vesnice. Odpověď „*Ano*“ celkem označilo 19 (14,6 %) žáků, což je výrazně menší počet oproti žákům, kteří alkohol neochutnali. Odpověď „*Ne*“ označilo 6 (11,8 %) žáků z vesnice a 13 (16,5 %) žáků z města. S ohledem na ročníky byla odpověď „*Ano, ne*“ zastoupena poměrně vyrovnaně. Přestože podle otázky č. 12 ví 90 (69,2 %) žáků, kde mají doma alkohol, z tabulky č. 12 vyplývá, že potají doma alkohol ochutnalo 19 (14,6 %) dotazovaných žáků. Toto procento lze však považovat za poměrně vysoké, zvláště s přihlédnutím k věku.

Závěr

Diplomová práce se zabývá problematikou závislosti na alkoholu a informovaností na prvním stupni základní školy. To znamená, že práce popisuje zejména závislost na alkoholových drogách.

Cílem diplomové práce je alespoň ve stručnosti podat základní informace o závislosti na alkoholových drogách. Každý rodič a pedagog, by měl být seznámen alespoň s hlavními příznaky závislosti na alkoholových drogách. Informovanost v oblasti závislosti pak vede k rychlejšímu rozpoznání problému závislosti na návykové látce a tím pádem i k rychlejší nápravě a pomoci.

Pedagogové i rodiče by měli děti o závislosti na alkoholu a riziky s ní spojenými informovat děti nejen v období mladšího školního věku, ale již i v období předškolního věku. Jedná se totiž o období, kdy se dítě ještě nechá do jisté míry ovlivnit autoritou. Včasná informovanost o závislosti pak může předcházet jejímu případnému vzniku.

Cílem praktické části bylo prostřednictvím anonymních dotazníků analyzovat a poskytnout učitelům, ale i rodičům a ostatním, kteří se o tuto problematiku zajímají, aktuální informace o zkušenostech dětí s konzumací alkoholu. Výzkumná část práce zobrazuje výsledky výzkumu zaměřené na vlastní zkušenosti s alkoholem mezi žáky 3. a 5. ročníků či mezi žáky z vesnice a z města a poukazuje také, do jaké míry jsou tito žáci informováni o závislosti na alkoholu.

Výsledky výzkumné části práce prokazují, že věková hranice, kdy žáci poprvé přicházejí do kontaktu s alkoholem je poměrně nízká. Především se snižujícím se věkem se zvyšuje počet prvních zkušeností s ochutnáním alkoholu. Úlohou každého rodiče by mělo být, aby dítě co nejdéle vyvaroval kontaktem s alkoholem, bohužel právě rodiče jsou těmi, kteří přikládají otázce alkoholu poměrně lehkou váhu a nejčastěji dětem ochutnání alkohol buď sami nabízejí či povolují.

Právě proto bych chtěla především rodičům dětí doporučit, že čím později jejich dítě poprvé ochutná alkohol, tím lépe pro jeho další vývoj i návyky. Příliš brzkou konzumací alkoholu se totiž později u dětí může začít rozvíjet následná závislost na alkoholových drogách.

Doufám, že práce bude sloužit nejen pedagogům či studentům pedagogických oborů, ale i rodičům jako zdroj teoretických informací a praktických výsledků vyplývajících z výzkumného šetření.

Seznam použité literatury

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

MEČÍŘ, J. *Alkoholismus nezletilých*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1965, 86 s.

MEČÍŘ, J. *Zneužívání alkoholu a nealkoholových drog u mládeže*. Praha: Avicenum, 1990, 156 s. ISBN 08-005-90.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti. Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. Praha: Sportpropag, 1994, 159 s.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Léčba a prevence závislostí. Příručka pro praxi*. Praha: Psychiatrické centrum, 1996, 203 s. ISBN 80-8512-152-2.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L., SOVINOVÁ, H. *Programy prevence závislostí a možnosti jejich hodnocení*. Praha: Státní zdravotní ústav, 1998, 68 s. ISBN 80-7071-110-8.

NEŠPOR, K. *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001, 157 s. ISBN 80-7178-515-6.

SKÁLA, J. *Závislost na alkoholu a jiných drogách*. Praha: Avicenum, 1987, 208 s. ISBN 08-077-87.

SKÁLA, J. *...až na dno!?* Praha: Avicenum, 1988, 144 s. ISBN 08-045-88.

SKORUNKOVÁ, R. *Úvod do vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, 69 s. ISBN 978-80-7041-956-4.

SOURNIA, J.-CH. *Dějiny pijáctví*. Praha: Garamond s.r.o., 1999, 304 s. ISBN 80-86379-01-9.

ŠEDIVÝ, V., VÁLKOVÁ, H. *Lidé, alkohol a drogy*. Praha: Naše vojsko, 1988, 160 s. ISBN 28-049-88.

ŠIMÍČKOVÁ – ČÍŽKOVÁ, J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, 175s. ISBN 80-244-0629-2.

WEIDLICHOVÁ, I., HEŘMANOVÁ, V. *Kapitoly z vývojové psychologie*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2008, 143 s. ISBN 978-80-7414-044-0.

Přílohy

ANONYMNÍ DOTAZNÍK – ZÁVISLOST NA ALKOHOLU

Milé děti,

jmenuji se Iveta Matoušková a studuji posledním rokem obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ v Olomouci. Poslední rok svého studia uzavírám diplomovou prací na téma „Závislost na alkoholu – informovanost na 1. stupni ZŠ“. Ráda bych se dozvěděla něco víc i od Vás. Budu moc ráda, když odpovíte na následující otázky.

Děkuji

Základní škola: _____

Ročník: _____ Věk: _____

1. Ochutnal/a jsi již někdy alkohol? ANO NE

2. V kolika letech jsi poprvé ochutnal/a alkohol?

- a. 5 – 6 let
- b. 7 – 8 let
- c. 9 – 10 let
- d. 11 let
- e. neochutnal/a jsem

3. Při jaké příležitosti jsi ochutnal/a alkohol?

- a. rodinná oslava
- b. v restauraci
- c. na školním výletě
- d. s kamarády venku
- e. doma potají
- f. neochutnal jsem

4. Kdo ti alkohol nabídl?

- a. rodiče
- b. kamarádi
- c. prarodiče
- d. sourozenci
- e. já sám
- f. neochutnal/a jsem

5. Piješ alkohol opakovaně?
a. 1x za 14dní
b. 1x měsíčně
c. 1x ročně
d. nepiji
6. Kolikrát jsi byl/a již opilý/á?
a. jednou
b. 2 - 3krát
c. 4krát a více
d. vůbec
7. Je pivo alkohol? ANO NE NEVÍM
8. Který druh alkoholu jsi ochutnal/a?
a. pivo
b. víno
c. tvrdý alkohol (rum, fernet, vodka,...)
d. míchané nápoje
e. likéry (vaječný koňak)
f. žádný
9. Chutnal ti alkohol? ANO NE NEOCHUTNAL/A JSEM
10. Máte doma běžně alkohol? ANO NE
11. Víš, kde máte doma alkohol? ANO NE
12. Ochutnal jsi někdy alkohol doma potají? ANO NE
13. Informoval vás ve škole učitel o závislosti na alkoholu? ANO NE

14. Víš jaká jsou možná rizika spojená s pitím alkoholu?
- a. těhotná žena (žena, která nosí miminko v bříšku) pitím alkoholu dítě poškozuje
 - b. alkohol způsobuje, že náš mozek pracuje pomaleji
 - c. alkohol poškozuje játra a ledviny
 - d. alkohol poškozuje nervovou soustavu
 - e. alkohol snižuje rychlost reakcí
 - f. užitím velkého množství alkoholu může dojít k otravě alkoholem a bezvědomí
 - g. alkohol způsobuje poruchy chůze a rovnováhy
 - h. alkohol způsobuje žaludeční vředy
 - i. alkohol poškozuje slinivku břišní
 - j. alkohol způsobuje výpadky paměti

Anotace

Jméno a příjmení:	Iveta Matoušková
Katedra:	Psychologie a patopsychologie
Vedoucí práce:	PhDr. Kamila Holásková, PhD.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Závislost na alkoholu – informovanost dětí na 1. stupni ZŠ
Název v angličtině:	Addiction to alcohol – basic school children awarness
Anotace práce:	Tato diplomová práce se zabývá především problematikou závislosti na alkoholových drogách. Definuje pojem závislost na alkoholu, vymezuje její typy a stadia. Charakterizuje také období mladšího školního věku a jeho vývojové zvláštnosti. Cílem praktické části je prostřednictvím dotazníků prozkoumat a analyzovat míru informovanosti dětí a jejich zkušenosti s alkoholem mezi žáky 3. a 5. ročníků či mezi žáky z vesnice a města. Přičemž výsledky dotazníkového šetření byly následně porovnávány s předem stanovenými hypotézami.
Klíčová slova:	alkohol, závislost na alkoholu, mladší školní věk, prevence
Anotace v angličtině:	This disertation deals defines with problems of addiction to alcohol drugs. Defines the concept of addiction to alcohol, it defines the types and stages. Describe the younger school age and developmental specificities. Aim practical part of the work is explored through questionnaires and analyze the level of awareness of children and their experiences with alcohol 3th and 5th of primary school and between pupils from villages and towns. With the results of the survey were then compared with predetermined ideas.
Klíčová slova v angličtině:	alcohol, addiction to alcohol, younger school age, prevention
Přílohy vázané v práci:	Dotazník
Rozsah práce:	75 s.
Jazyk práce:	Český jazyk